

Bu proje Avrupa Birliđi ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi

Revize Erken Uyarı Uygulamaları Kitapçığı

(Faaliyet 1.2.4)

Şubat 2015

This project is co-financed by the European Union and the Republic of Turkey

Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi
Technical Assistance for Fight against Violence towards Children

Çocuklar Sevgiyle Büyüsün!
We Love Our Children!

ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ TEKNİK DESTEK PROJESİ

Revize Erken Uyarı Uygulamaları Kitapçığı

(Faaliyet 1.2.4)

Şubat 2015

Project Office: MEB Beşevler Kampüsü A-Blok Kat-2 Beşevler-Ankara-TURKEY. Phone: +90312 222 0512 Fax: +90312 2220518
IBF in consortium with HIFAB, Norm Consulting, Early Years, YORET.

İÇİNDEKİLER

Giriş	2
1.Çocuk Kimdir?	3
1.1.Çocuk Hakları	3
1.2. Çocuk Haklarının 4 Temel İlkesi.....	4
2. Şiddet	5
2.1. Şiddet Davranışının Nedenleri	6
2.2. Çocuğa Yönelik Şiddet.....	7
2.3. Çocuğa Yönelik Şiddetin Etkileri	8
2.4. Aile Ortamında Çocuğa Yönelik Şiddet	11
2.5. Okul Ortamında Çocuğa Yönelik Şiddet	13
2.6. Toplum İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet.....	15
3. İhmal ve İstismar	15
3.1. İhmal ve İstismarın Boyutları.....	16
3.2. Çocuğun Gelişim Dönemine Göre İhmal ve İstismar Belirtileri.....	17
4.Okul Şiddeti, Zorbalık	22
4.1. Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri	22
4.2. Zorbalık Türleri	23
4.3. Zorbalığın Mağdur Üzerindeki Etkileri	24
5.Çocuk Koruma Mekanizmaları	25
5.1. Ülkemizdeki Çocuk Koruma Kanunu.....	25
5.2. Önleme ve Çocuk Koruma Çalışmalarının Farkı	26
6.Erken Uyarı Uygulamaları	29
6.1. İlgili Kurumlar	30
6.2. Kurum Personelinin Sorumlulukları.....	31
6.3. Personelin Yasal Yükümlülükleri	31
6.4. Okul içi Yönlendirme Prosedürü.....	32
7.Şiddetin Önlenmesinde Strateji ve Metotlar	33
7.1. Okul-Aile İşbirliği	34
7.2. Önleme Eğitim Programları.....	34
7.3. Olumlu Gelişimin Desteklenmesi	37
7.4. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çalışmaları	37
8.Diğer İlgili Kurum ve Kuruluşlar	42
KAYNAKLAR	44

Giriş

Şiddet, bir halk sağlığı sorunudur. Bu nedenle çocuğa yönelik şiddet; son yıllarda bütün disiplinler tarafından araştırılan ve ilgili tüm kurumlar tarafından önleyici ve koruyucu programların geliştirildiği bir alan haline gelmiştir. Giderek yaygınlaşan bu olguya yönelik olarak; şiddeti yaratan, onu besleyen nedenlere, neler yapılabileceğine ilişkin araştırmalar yapılmakta ve projeler üretilmektedir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de hızla artan şiddet olayları toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Artan bu şiddet olayları, ilkokul çağındaki çocuk ve gençleri de içine almış ve gittikçe artan bir probleme dönüşmüştür. Şiddete maruz kalan çocuklarda; uyum azlığı, anti-sosyal davranışlar, okul devamlılığında azalma, dikkat eksikliği, okul başarısında düşüklük, riskli davranışlar, eşyalara bilerek zarar verme, özgüven eksikliği, okul korkusu, alkol ve madde bağımlılığı, huzursuzluk, depresyon, hatalı cinsel seçimler ve kendine zarar verme gibi olumsuz eylemler gözlenmektedir. Şiddet genellikle küçük yaşta ve aile içinde öğrenilmektedir. Çocukluğunda bir şekilde şiddete maruz kalan ya da şiddete tanık olan çocuklar, şiddeti model alarak şiddet uygulama eğilimi gösterebilmektedir. Bu nedenle şiddet yalnız bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir sorundur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi Topluluğu (ISPCAN), yayınladıkları ortak raporda, çocuklara kötü muamelenin sonucunun şiddet üreten ve sağlıksız bir toplum olduğunu göstermiştir (Bacı, 2011). Çocuğa karşı şiddet kapsamında ele alınan cinsel istismar; her türlü fiziksel veya zihinsel şiddet, yaralama ve taciz, ihmal ve ihmalkâr muamele, kötü muamele ve suistimal; aile, okul, yatılı kuruluşlar ve infaz kurumları, iş ortamı, medya ve sanal ortam olmak üzere birçok ortamda meydana gelebilmektedir. Çocuklara yönelik risklerin gerçekleşmesini önleme ancak devlet kurumlarının işbirliği ve bu konunun önceliğinin devlet ve kamuoyu tarafından benimsenmesiyle oluşturulabilir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin çeşitli maddelerinde de (Madde 3. Çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi, Madde 19. Suistimal ve ihmalden korunma hakkı gibi) değinildiği gibi, çocukları onlara zarar verebilecek tehlikeli durumlardan koruma sorumluluğu devlete verilmiştir (Müderrisoğlu, 2009).

1. Çocuk Kimdir?

Birleşmiş Milletler insan kadın ve çocuk hakları konusunda önemli çalışmalar yapmakta ve temelde insan hakları özelde ise kadın ve çocuk hakları konusunda uluslar arası hukuki bağlayıcılığı olan milletler arası anlaşmaların imzalanmasına böylece tüm dünyada temel insan haklarının korunmasına öncülük etmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, BM Genel Kurulu'nda 10 Aralık 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Bu belge 193 ülke tarafından kabul edilerek en fazla ülkenin taraf olduğu insan hakları belgesidir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1.maddesinde çocuk şöyle tanımlanmıştır (UNICEF).

Madde 1

Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Milletler arası anlaşmaların bir sonucu olarak iç hukukumuzun da bir parçası olan bu maddeye göre 18 yaşına kadar herkes çocuktur. Devlet insanlık ailesinin bir üyesi olan çocuğun iyiliği ve refahı, maksimum düzeyde olumlu gelişimini desteklemek için her türlü önlemi almak, kurumları oluşturmak ve bu sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadır. Çocuk hiç şüphesiz öncelikle bir anne-babanın çocuğudur, sonra bir toplumun ve nihayetinde insanlık ailesinin bir üyesidir. Bu bağlamda çocuğun bakımı, korunması, eğitimi, maksimum düzeyde olumlu gelişiminin sağlanması öncelikle ailenin sorumluluğundadır. Ailenin bu sorumluluğunu yerine getirip getir(e)mediğinin izlenmesi ve yerine getir(e)miyorsa devletin bu sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir. Devlet de çocuğa karşı görev ve sorumluluklarını yerine getiremiyorsa insanlık ailesi bu sorumluluğu üstlenmek durumundadır. Özetle aile, çocuğun üyesi olduğu toplum ve insanlık ailesi çocuğun refahı ve iyiliğinden ve bunun için çalışmaktan sorumludur.

Ne var ki gerek aileler, gerek çocuğun ait olduğu toplum gerekse uluslararası toplumun çocuğa karşı hukuki ve insanı yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirebildiklerini söyleyebilmek güçtür. Dünya çocuklarının durumuna ilişkin istatistiklere ve araştırma raporlarına bakıldığında bu durum açıkça görülmekte, çocuklar dünyanın her yerinde ihmale, istismara, şiddete maruz kalmakta ve olumsuz koşullarda yaşamaktadır.

1.1. Çocuk Hakları

İnsan Hakları

İnsan haklarının tarihi diğer bir deyişle insanların bir diğeriyle eşit biçimde yaşamak için verdiği mücadelenin tarihi çok eskidir. Bu yanı sıra insanlık tarihi, hak mücadelesi tarihi olarak okunabilir. Bu mücadele hala sürmekle birlikte günümüzde önemli bir dayanağa sahiptir: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB). Tüm insanlık için geçerli haklar bütününe içeren ilk belge, 1948 yılında kabul edilen İHEB olmuştur. İnsanın insanca yaşaması için gereken ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasal hakları kapsayan bir belge niteliğindedir.

Çocuk Hakları

Çocuklar, insanlık toplumunun üyeleri olarak insan haklarından yararlanma hakkına sahiptirler.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen **Çocuk Hakları Sözleşmesi** 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye de içinde bulunduğu 193 ülkenin taraf olduğu sözleşme en fazla ülkenin onayladığı insan hakları belgesidir. Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesini 14 Ekim 1990'da imzalamış ve sözleşme 27 Ocak 1995'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmeyle çocuk haklarının korunması amaçlanmış ve taraf devletlerin bu hakların yaşama geçirilmesi için yükümlülüklerine uymaları gerektiği hükme bağlanmıştır. Ancak toplumlarda tüm gruplar haklardan eşit düzeyde yararlanamayabilirler. Çocuklar da hakları özel olarak tanımlanmış bu gruplardandır.

1.2. Çocuk Haklarının 4 Temel İlkesi:

- **Ayrımcı olmama (Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 2)**

Tüm hakların, istisnasız bütün çocuklar için geçerli olduğunu ifade eder. Ayrıca devletlerin çocukları her tür ayrımcılığa karşı koruma yükümlülüğünün de altını çizer.

- **Çocuğun yüksek (öncelikli) yararı (Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 3)**

Çocuğun dahil olduğu herhangi bir durumda ilk olarak gözetilmesi gerekenin bu çocuğun yüksek yararı olduğunu ifade eder. Çocuğun öncelikli yararı, her zaman ilgili yetişkinlerin (ana baba, öğretmen, veli) çıkarlarından önce gelecektir.

- **Yaşama ve gelişme hakkı (Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 6)**

Çocuğun yaşayıp gelişmesinin, garanti altına alınmasından devleti sorumlu tutar. Devlet, ebeveynlerin sosyo- ekonomik durumu ve çocuğa yaklaşımı gibi unsurlar da dahil olmak üzere, çocuğun haklarına uygun biçimde yaşama ve gelişmesini sağlamakla yükümlüdür.

- **Katılım hakkı (Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 12)**

Çocuğun her konuda görüş bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması gerekliliğini vurgular.

2. Şiddet Nedir?

Kavram olarak şiddet, farklı disiplinlerin konusu ve çalışma sahasına girmektedir. Bu nedenle doğru bir tanımlama yapılırken, farklı bilim dallarının ve araştırma sahalarının, veri ve incelemeleri de dikkate alınarak, ortak bir tanımlama yapılması daha doğru olacaktır.

Şiddetin farklı bilim dallarının çalışma alanları ile olan bağlantısı nedeniyle farklı tanımlamalara ve değerlendirmelere konu olduğu veya olabileceği açıktır. **Y. Michoud** “Şiddet” isimli kitabında şiddeti ; “bir kişiye güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak; şiddet uygulama eylemi; duyguların kabaca ifade edilmesine doğal eğilim; bir şeyin karşı konulmaz gücü, bir eylemin hoyrat yapısı” olarak açıklamaktadır.² Buna karşılık Türk Dil Kurumu’nun tanımlamasında ise şiddet “1- Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik, 2-Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, 3-Kaba güç, 4-Duygu ve davranışta aşırılık (...)”³ olarak betimlenmektedir.Şiddet aldığı farklı biçimler düşünüldüğünde, anlamsal olarak genişler: Fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, simgesel şiddet, meşru simgesel şiddet, yapısal şiddet, dolaylı-dolaysız şiddet, görünür-görünmez şiddet vb. yer yer kesişebilen veya birbirine eklenebilen farklı gerçekliklere işaret eder.⁴

Bu tanımlamalardan hareketle şiddeti; “farklı nitelik ve türlerde güç ve baskı uygulayarak insanların (elbette diğer canlı ve/veya cansız varlıklara da yönelik olabileceği de düşünülerek) bedensel, ruhsal ve/veya çevresel açılardan zarar görmesine neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümü olarak” adlandırmak mümkündür.

Şiddetin farklı dillerdeki anlamı bile birbirinden farklılaşan anlamlar taşımaktadır. Bu farklılık, bazen dil bazen sosyolojik özellikler nedeniyle gerçekleşmektedir. Aşağıda 3 farklı kaynaktan ifadeye yer verilmiş ve şiddet tanımlanmaya çalışılmıştır.

- **The Encarta World English Dictionary (Encarta 1999) sözlüğü şiddeti şöyle açıklamaktadır:**
(1) Birini yaralamak ya da bir şeye zarar vermek amacıyla fiziksel gücün kullanılması;
(2) Haksız gücün yasadışı bir şekilde kullanılması, ya da bu tehlike karşısında oluşan etkiler.
- **Olweus (Olweus 1999, s.12)**, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, şiddet ya da şiddet içeren davranışı; failin ya da suçlunun, başka birine acı ya da rahatsızlık vermek üzere vücudunu ya da bir nesneyi (silah dâhil olmak üzere) kullanarak saldırgan davranışlarda bulunması olarak tanımlamıştır.
- **Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)** şiddeti fiziksel ve psikolojik güç ve kuvvetin, tehdit yoluyla ya da doğrudan, kişinin kendine, bir başkasına, bir grup ya da topluluğa karşı yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme bozukluğu ile sonuçlanan ya da sonuçlanma olasılığı yüksek bir biçimde kasten kullanması olarak tanımlamaktadır (DSÖ fi-006).

Şiddetin tanımı değişse de bu tanımlardaki ortak özellikler;

- Zararlı ya da zarar verici, ya da en azından bu açılardan tehditkâr,
- Kastî olmalıdır şeklindedir.

2.1. Şiddet Davranışının Nedenleri

Son zamanlarda yapılan çalışmalarda, kişilik faktörlerinin tek başına anti sosyal ve şiddet davranışına yol açmadığını genellikle birden fazla etmenin şiddet davranışında rol oynadığı belirtilmektedir. Nedenleri ve risk faktörlerini bilmemiz, şiddet davranışının doğasını anlamamız ve şiddete karşı koruyucu önlemleri oluşturmamız için gereklidir.

Ekolojik Model

Şiddet davranışında koruyucu ve risk faktörleri arasındaki ilişkiyi anlamamızın en iyi yolu ekolojik ilişkiyi anlamaktır. Ekolojik modele göre her birey içinde bulunduğu kişisel, ailesel, çevresel ve toplumsal etmenlerden etkilenir. Bu etmenler şiddet davranışının oluşması için risk oluşturur. Koruyucu faktörler de şiddet davranışı riskini arttırır. Bu faktörler kişisel deneyimler ya da çevreyle bulunan ilişkilerin azalması sonucunda ortaya çıkar.

Çevresel Faktörler

Çevresel faktörler içerisinde medyanın etkisi sayılabilir. Şiddet davranışının medyada sürekli olarak gösterilmesi ergenlerin şiddete karşı olan tutumlarında duyarsızlaşmaya neden olmaktadır. Böylece ergenler şiddet davranışını sorunların çözümü olarak algılamakta ve şiddet davranışını normalize etmektedirler. Ekonomik durumun bozulması, işsizlik gibi sosyo- ekonomik faktörler de şiddet davranışında önemli rol oynamaktadır. Ailenin çocuğuna olan güvensizliği ve onu ihmal etmesi ya da toplum değerlerindeki değişiklik şiddet davranışının oluşması için önemli etmenler arasındadır. Büyük şehirlerde ilişki kurmadaki zorluk, yabancılaşma ve sosyallikten uzaklaşmaya yol açarak şiddet davranışının artmasına neden olabilmektedir.

Toplumsal Faktörler

Şiddet davranışının artmasını sağlayan toplumsal faktörler, uyuşturuculara ve ateşli silahlara kolay ulaşım, sosyal düzensizlik, eğitim kalitesinin düşmesi ve okul sonrası faaliyetlere imkan sağlanmaması olarak tanımlanmaktadır. Toplumda uyuşturucu ve ateşli silahların kullanım yaygınlığı artması gençlerde şiddet davranışlarının artmasına neden olmaktadır. Örneğin; ekonomik kaynakları kısıtlı olan bir toplum, yeralında finansal kazanç, mevki ve güç imkanları sağlayan ikincil bir ekonomi yaratarak uyuşturucu ticaretini yasallaştırabilmektedir.

Şiddet faaliyetlerinin bir başka tetikçisi de toplumdaki düzensizliktir. Bu faktör yüksek suç oranları, çete faaliyetleri, barınacak yerlerin azlığı ve toplumun genelindeki bozulmayla tanımlanmaktadır. Bu toplumlar aynı zamanda okullardaki eğitimin kalitesi ve okul sonrası faaliyet seçenekleri gibi gençlerin olumlu ve üretken gelişim deneyimlerini sağlayacak uygun kurumlardan da yoksundurlar. Eğer arkadaşları arasında şiddet ya da suç kapsamına giren davranışlar normal karşılanıyor yani kabul görüyorsa çocuk arkadaş grubuna uymak, onların beğenisini ve onayını almak için bu davranışları sergileyebilir.

Ailesel Faktörler

Yapılan araştırmalar, aile içi etkileşimin ve iletişimin bozulmasının özellikle erkek çocuklarında şiddet riskini arttırdığını göstermiştir. Çocuk istismarı ve ihmali de önemli risk faktörleri arasındadır. Net beklentilerin oluşturulamaması, yetersiz gözetim ve yönlendirme, uygunsuz,

tutarsız aile disiplini de gençleri şiddet davranışlarına ve suça iten etkenler arasındadır. Evlilikte veya aile içinde anlaşmazlık ve çatışma ve suç işleyen ebeveyn, akraba, akran ve kardeşlerin olması gençleri şiddete yönlendirebilmektedir.

Bireysel Faktörler

Araştırmalarda şiddet davranışları ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ajitasyon ve risk alma davranışı arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Erkek çocuklarda 6-13 yaş arası dönemdeki saldırgan davranışlar, ileriki yaşlardaki şiddet davranışlarının habercisi olma niteliğindedir. Şiddet ve suç işlemenin erken yaşlarda başlaması, ileriki yaşlarda madde kullanımı, hırsızlık, mülke zarar verme gibi anti sosyal davranışlara yol açabilmektedir. Çocuğun okula ayak uyduramaması ve derslerinde başarısız olması da kişisel faktörler arasındadır. Düzenli olarak okula gitmeyen 12-14 yaş arası gençlerin, ergenlikte ve yetişkinlikte şiddet davranışlarına katılma olasılıklarının yüksek olduğu görülmektedir. 15 yaşından önce okuldan ayrılmak da şiddet davranışı için büyük bir risk oluşturmaktadır.

2.2. Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğa yönelik şiddet kavramı ve başlığı, salt hukuk (özelikle ceza hukuku) mantığı ve sistemi açısından bir tanımlama olarak karşımıza çıkmamakta, tersine; çok yönlü ve karmaşık bağlantıları da içinde barındıran bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Bir başka ifade ile bir kavram olarak “çocuğa karşı şiddet”; hem bir sosyo-psikolojik bir perspektifi, hem de hukuki ve siyasal bir açıyı içermektedir. Bu nedenle “çocuğa yönelik şiddet” olgusunu ve kavramını, içinde bulunulan toplum-sosyolojik veriler, siyasal yapı, ekonomik ilişkiler, sosyopsikolojik ve biyo-psikolojik faktörlerle birlikte düşünmek ve dikkate almak önemlidir. Bu faktör ve verilerin ışığında ve ekseninde, hukuksal tanımlama ve incelemelere girişmek, sağlıklı ve verimli bir çalışmanın olmazsa olmazı konumundadır.

Çocuğa yönelik şiddet, tanım olarak bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya istismar, ihmal ya da ihmalkâr muamele, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameledir (**BM-ÇHS, md 19**).

Birleşmiş Milletler Çocuğa Yönelik Şiddet Araştırması (2006)’nda çocuğa yönelik şiddet şöyle tanımlanmıştır. “Çocuğa karşı şiddet, çocuk istismarı ve çocuklara kötü muamele, sorumluluk, güven ve güç ilişkileri bağlamında, çocuğun sağlığı, yaşamı ve gelişmesi açısından fiili veya potansiyel zarar ile sonuçlanan her türlü kötü muameleyi, cinsel istismarı, ihmali veya ihmalkâr davranışı, ticari veya başka amaçlı sömürüyü kapsar.” Bununla birlikte 1999 yılında gerçekleştirilen Çocuk İstismarının Önlenmesi ile ilgili Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Danışma Toplantısında uzmanların üzerinde hemfikir oldukları tanıma göre ise **çocuğa karşı şiddet kavramı; “Çocuk istismarı ve çocuklara kötü muamele, sorumluluk, güven veya güç ilişkileri bağlamında, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından fiili veya potansiyel zararlarla sonuçlanan her tür fiziksel veya duygusal kötü muameleyi, cinsel istismarı, ihmali veya ihmalkâr davranışı, ticari veya başka amaçlı sömürüyü kapsar.”** şeklinde tanımlanmaktadır (ASPB ÇYŞEP, 2014).

Buna göre çocuğa yönelik şiddet, çocuğun yaşamı ve sağlıklı bir şekilde gelişimine zarar verici nitelikteki her türlü bedensel, duygusal, zihinsel, cinsel ve ekonomik açıdan her türlü ihmalkâr davranışı ve kötü muameleyi kapsamaktadır. Ve genellikle çocuklara yönelik şiddet edimlerinin çoğunluğu çocukların çok yakınındaki kişilerden yani anne baba, öğretmenler, okul arkadaşları, işverenler ve çocuk bakıcılarından kaynaklanmaktadır.

Çocuğa yönelik şiddet, çocuk istismarı ve ihmali, akran zorbalığı, gençlerin iletişimlerinde yaşanan şiddet, çocuk ticareti gibi pek çok farklı şekilde görülebilir. Doğrudan ya da dolaylı olarak şiddete maruz kalan çocukların daha sonrasında kendi ilişkilerinde şiddete başvurması şiddet döngüsü olarak tanımlanmaktadır.

Çocuklara yönelik şiddet beş alanda görülebilmektedir. Bunlar;

1. Fiziksel Şiddet
2. Psikolojik Şiddet
3. Cinsel Şiddet
4. Ekonomik Şiddet
5. Siber Şiddettir.

2.3. Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocuk ihmali ve istismarı çocuk ve adölesanın sağlığını ve refahını zedeleyen, çocukta yaşamı boyunca kalıcı izler bırakan bir sağlık sorunudur. Görüldüğü gibi istismar çeşitlerinden tanınması en kolay olanın fiziksel istismar olduğu özellikle cinsel istismarın kayıt dışı ve gizli kaldığı gözlenmektedir. Ülkemizde görülme sıklığı az olmayan, ancak kayda geçen olguların sayısının gerçekleri yansıtmadığı görülmektedir. Çocuğu ihmal ve istismar eden kişilere baktığımızda; bunlar genellikle tanıdığı, evi, okulu, işyeri gibi yakın çevresinde bulunan erişkinlerdir. Aile içi şiddet çocuğa anne, baba ya da evdeki diğer büyükler tarafından, okulda şiddet ise öğretmenler, diğer görevliler ya da diğer öğrenciler tarafından uygulanmaktadır. Yapılan çalışmalara göre çocuğu istismar ve ihmal eden faillerin %30-80'ini ailelerin oluşturduğu, kadınların erkeklere göre çocukları daha fazla istismar ve ihmal ettiği ve faillerin yaş ortalamasının genellikle 40 yaşın altı kişiler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kız çocuklarının (%51.2), erkek çocuklarına göre (%48.2) daha fazla istismarla karşılaştığı görülmüştür. Mevcut istatistikî veriler ve bunlara dayanılarak yapılan analizler incelendiğinde çocuğa karşı şiddetin günümüz dünyasında tüm toplumlarda ve coğrafi bölgelerde yaygın bir problem olduğu görülmektedir. Şiddet; çocuğun zihinsel, ahlaki ve bedeni gelişimini yavaşlatan önemli fiziksel ve ruhsal travmalara yol açmakta, çocuğun sağlıklı ve üretken bir birey olarak toplumsal yaşantıya katılımını sınırlandırmaktadır (Birleşmiş Milletler Çocuğa Karşı Şiddet Raporu Pinheiro, 2006).

Yapılan çalışmalar; Erken yaşlarda şiddete maruz kalan çocuklarda beyin gelişiminin yavaşlamakta olduğunu, devamlı şiddete maruz kalan çocuklarda ise her yaşta uzun dönem sağlık problemleri görüldüğünü ortaya koymaktadır. Maruz kalınan şiddetin tipine, maruz kalma süresi ve yoğunluğuna bağlı olarak şiddet çocukların diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurmalarını, okul

başarılarını, kendine güvenlerini, ruhsal ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir. Özellikle çocukluğunda şiddete maruz kalmış kişiler hayatlarının ilerleyen kısımlarında diğer insanlara kıyasla daha kolaylıkla şiddete başvurabilirler, intihar girişimi gibi riskli davranışları sergileyebilir, madde bağımlısı olabilir ya da olumsuz cinsel aktivite içine girebilirler. Yine bu kişiler diğer insanlara kıyasla daha yüksek ihtimalle psikolojik problemler yaşayabilir, depresyona girebilir ve sapma davranışı gösterebilirler, ebeveynleri ile bağlılık konusunda sıkıntı ve suç korkusu yaşayabilir, kendilerini toplumdan soyutlayabilirler. Özellikle fiziksel şiddete maruz kalan çocuklar diğerlerine göre daha fazla ihtimalle kemik kırıkları, iç kanama, çatlaklar, kafa ve vücut yaralanmaları vb. rahatsızlıklarla karşı karşıya kalabilirler. Bunun yanında şiddete maruz kalan çocukların kronik ağrılar, ülser, migren gibi hastalıklara yakalanma riskleri de artmaktadır (UNICEF, 2013a; FamilyandCommunity Services, Australia, 2013; Johns ve Horan, 1997; UNICEF, 2013b; Perry, 2001; CentersforDisease Control andPrevention, 2006).

Özetle; şiddetin türüne ve yoğunluğuna bağlı olarak çocuk üzerindeki etkileri de farklı olmaktadır. Ancak bilinen bir gerçek şudur ki; şiddete maruz kalmanın çocuklar üzerinde hem kısa süreli hem de uzun süreli etkileri vardır. Bir çocuk şiddet içeren eylemlerle ne kadar küçük yaşta tanışırsa şiddetin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri de o kadar fazla olur. Örneğin erken çocukluk döneminde şiddete maruz kalmak beyin gelişimini etkileyebilir.

Çocuğun uzun süreli olarak şiddete maruz kalması da sinir sistemine ve bağışıklık sistemine zarar verebilir, sosyal, duygusal, bilişsel ve davranışsal sorunlara neden olabilir. Örneğin madde kullanımı ya da erken yaşta cinsel aktivite gibi sağlık açısından risk yaratan başka sorunların ortaya çıkmasını etkileyebilir. Depresyon ve kaygı bozuklukları, çalışma performansının düşmesi, bellekle ilgili sorunlar ve öfkeli davranışlar çocuğa yönelik şiddetin beraberinde getirdiğin ruh sağlığı ve sosyal problemler arasında sayılabilir.

Yaşanan şiddetin türü ne olursa olsun şiddete maruz kalan bir çocuğun yaşayacağı ilk duygu yoğun bir korku duygusudur. Bu duygunun ardından yoğun bir biçimde aşağılanmışlık, küçük düşürülmüşlük ve değersizlik duyguları yaşar. Bu duygular çocuğun kendine ilişkin algılarının olumsuz bir biçimde değişmesine yol açar. Çocuk yaşamış olduğu aşağılanmışlık ve küçük düşürülmüşlük duygusu nedeniyle kendinden utanmaya, hatta nefret etmeye başlayabilir. Benlik saygısı ve özgüveni düşer. İçe kapanabileceği gibi tam tersi bir şekilde saldırgan davranışlar da geliştirebilir. Yaşanan bu olumsuz duygular ve bu duygular arasındaki karmaşık ilişkiler çocuğun çeşitli ruhsal sorunlar yaşamasına hatta eğer müdahale edilmez ve profesyonel psikolojik destek sağlanmazsa çocuğun ruh sağlığının bozulmasına kadar uzanabilir.

Şiddetin pek çok olumsuz sonucu olmakla birlikte şiddetin çocuklar üzerindeki bazı bedensel, ruhsal ve sosyal olumsuz sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Fiziksel Sağlıkla İlgili Sonuçlar

- Beyin travmaları
- Merkezi sinir sisteminin zarar görmesi
- Çürük ve ezikler
- Kırıklar
- Yanıklar
- Görme kayıpları
- Bedensel engel

Cinsel Gelişim ve Üreme Sağlığı İle İlişkili Sonuçlar

- Üreme sağlığı ile ilgili problemler
- Cinsel iktidarsızlık
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma
- İstenmeyen gebelikler

Psikolojik Sonuçları

- Alkol ve madde kullanımı ve bağımlılığı
- Bilişsel sorunlar
- Suç içeren davranışlara yönelme
- Depresyon ve Kaygı
- Gelişimsel gecikmeler
- Yeme ve uyku bozuklukları
- Utangaçlık ve suçluluk duyguları
- Hiperaktivite
- Sosyal ilişkilerin zayıflaması
- Okul başarısının düşmesi
- Benlik saygısının düşmesi
- Travma sonrası stres bozukluğu
- Psikosomatik rahatsızlıklar
- İntihar girişimi
- Evden kaçma

Sosyal Sonuçları

- İletişim becerilerinin zayıflaması
- Oyun oynama becerilerinin gelişmemesi
- İçekapanık / çekingen davranışlar
- Paylaşmada sıkıntı yaşama

Çocuğa yönelik şiddet yukarıda özetlenen pek çok bedensel ve ruhsal sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Yaşanan şiddetin bu sorunlardan hangilerine, hangi düzeylerde yol açacağını belirleyen bazı faktörler vardır.

Bu faktörler arasında;

- Çocuğun yaşı ve gelişimsel düzeyi
- Çocuğun ne kadar süredir şiddete maruz kaldığı
- Maruz kaldığı şiddetin türü
- Kimin tarafından şiddete maruz bırakıldığı sayılabilir.

2.4. Aile Ortamında Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğun bedensel, psikolojik ve sosyal olarak sağlıklı gelişiminde aile ortamı ve ebeveyn tutumları en önemli unsurları oluşturmaktadır. Ancak bazı ev ortamları çocuklar için oldukça tehlikeli bir ortam haline dönüşebilmektedir. Çocuğun kendini en güvende hissedeceği ortam olan aile içerisinde şiddete maruz kalması ölümlerle sonuçlanabileceği gibi ölümcül olmayan travmalara, bilişsel işlevlerde kayıplara, gelişiminin aksamasına, psikolojik ve duygusal sorunlara yol açmaktadır.

Aile Ortamında Yaşanan Şiddet Türleri

- **Fiziksel ve psikolojik istismar:** Vurmak, tekme atmak, sarsmak, ısırarak, dayak atmak, boğmak, zehirlemek aile ortamında fiziksel şiddetin en yaygın tipleridir. Psikolojik istismar tehdit etmek, lakap takmak, çeşitli kişilik ve davranış özellikleri ile alay etmek, yokmuş gibi davranmak, izole etmek, reddetmek veya küçümsemek gibi davranışları içermektedir.
- **Cinsel İstismar:** Çocuğu cinsel içerikli davranışlarda bulunmaya zorlamaktır. Tecavüz ve cinsel içerik taşıyan davranışlarda genellikle yakın aile üyeleri yada aileyi ziyarete gelen tanıdık kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kişiler genellikle çocuğun bakımında sorumlu olan ve çocukların güvendiği kişilerdir.
- **Ekonomik istismar:** Para kazanması için baskı yapmak ve hatta okula göndermeyip çalışmaya zorlamak.
- **İhmal:** İhmal çocuğun fiziksel ve duygusal gereksinimlerinin karşılanmaması olarak tanımlanabilir. Birçok toplumda cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle kız çocukları daha fazla ihmal edilmektedir.

Aile İçi Şiddetin Olası Göstergeleri

Psikolojik / Duygusal

- Ayrılma kaygısı
- Kolayca hayal kırıklığına uğrama
- Düşük benlik saygısı
- Övgüye tahammül edememe
- Sürekli aynı şeyi doğrulama ihtiyacı
- Otorite figürlerinden korkma
- Öfke
- Başarısız olma korkusu
- Gerçek ile hayal dünyasını ayırmada güçlükler
- İçe kapanma
- Depresyon
- ☒ Kendini suçlama

Davranışsal

- Dikkat azalması
- Hiperaktivite
- Dikkat çekici davranışlarda bulunma
- Tutarsız davranışlarda bulunma
- Aşırı kontrolcü olma
- Küçük şeylere bile aşırı tepkiler verme
- Otorite figürlerine meydan okuma
- Riskli davranışlara yönelme
- Şuçta karışma

Öğrenme ve Oyun

- Dil ve bilişsel gelişiminde gecikmeler
- İletişim becerilerinin zayıflaması
- İşbirlikli oyun oynamada zorlanma

Sosyal

- Diğer çocuklarla ilişki kurmada zorlanma
- Sosyal olarak kendini izole etme
- Oyunlarda agresif davranma
- Tanımadığı kişilere uygunsuz şekilde bağlanma
- Başkaları tarafından farklı şekilde görüldüğü ya da davranıldığı konusunda aşırı hassas olma

Fiziksel

- Altını ıslatma
- Fiziksel yaralanmalar
- Karın ağrısı
- Baş ağrısı
- Somatik problemler
- Dağınık bir fiziksel görünüş
- Sık sık hastalıkları hakkında yakınma

Okulla ilişkili güçlükler

- Eve dönme isteği
- Derslere devamın düşük olması
- Düzenli olarak ödevlerini yapmama
- Sık okul değiştirme
- Sağlıkla ilgili randevularını kaçırma

Aile Ortamında Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi

- Aile içinde çocuğu bir birey olarak kabul etmek ve çocuğun görüşlerine saygı duymayı öğrenmek
- Aile eğitim programlarını yaygınlaştırmak. Yakın zamanda ülkemizde yapılan bir araştırmada (Dedeoğlu, Yayla ve Karaşahin, 2008) “Şiddeti önlemek için yapılabilecekler nelerdir?” sorusuna öğrencilerin %56’sı aile eğitimi cevabını vermişlerdir.
- Çocuğa yönelik şiddet içeren davranışlara verilen cezaların caydırıcı olması
- Risk altındaki ailelere yönelik destek çalışmaları

Aile İçi Şiddet Yaşantısı Olan Çocuklar ve Okulların Rolü

Aile için şiddet yaşantısı olan öğrenciler için okul ortamı yardım isteyebilecekleri ilk yerler arasında yer almaktadır. Bu noktada okul ortamında bu çocuklara şu şekilde destek sağlanabilir:

- Öğretmenler ve diğer personel çocuğu dinleyerek destek olmaya çalışabilir
- Çocuğun diğer sosyal destek hizmetlerine ulaşmasına yardım edebilir.
- Güvenli ve destekleyici bir çevre sağlayabilir.
- Aile yaşantısı kaotik olan çocuklar için tutarlı ve rutini olan bir çevre oluşturulabilir
- Ailelere ve çocuğa bakım veren kişilere destek sağlanabilir.
- Çocuğun çatışma çözme becerilerini öğrenmesinde ve kişilerarası ilişkilerini geliştirmesinde fırsatlar oluşturulabilir.
- Çocuğun aile içi şiddet ve sağlıklı ilişkileri öğrenmesi için fırsatlar oluşturulabilir.
- Benlik saygısını, özgüveni ve psikolojik sağlamlığı geliştirmek için fırsatlar sağlanabilir.

2.5. Okul Ortamında Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocukların farklı şiddet türlerine maruz kaldıkları ortamlardan biri de ne yazık ki okul ortamıdır. Ülkemizde ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısını inceleyen bir çalışmada (Dedeoğlu, Yayla ve Karaşahin, 2008) öğrencilerin %15’i öğretmen ve yöneticilerden şiddet gördüğünü bildirmişlerdir. Bugün 100’den fazla ülkede çocuklar okullarda sopa, kemer vb nesnelere dövülerek şiddete maruz kalmaktadır (BM, 2006) Eğitim ortamında en sık karşılaşılan şiddet türleri arasında bedensel cezalar, çocuğu küçük düşürücü cezalar, azarlama, bağırma, akran istismarı ve cinsel şiddet içeren davranışlar yer almaktadır. Okulda yaşanan şiddet olayları azımsanmayacak düzeydedir ancak sıklıkla rapor edilmezler. Çocuğun eğitim ortamında şiddete maruz kalması, okula devamsızlığın artması, okulu bırakma ve motivasyonun azalması gibi yaşantılarla sonuçlanmaktadır.

Okul Ortamında Yaşanan Şiddet Türleri

- **Fiziksel ve psikolojik şiddet:** Çocuğa yönelik fiziksel ve psikolojik şiddet okul ortamında hem öğretmen ve diğer okul personeli tarafından uygulanabileceği gibi öğrenciler tarafından da uygulanabilmektedir.
- **Cinsel şiddet:** Cinsel içerikli söz ve davranışların olduğu şiddet türüdür. Okul ortamında akranlar birbirlerine cinsel şiddet içeren davranışlar da bulunabileceği gibi öğretmenler ya da diğer okul personeli tarafından da öğrenciye yönelik cinsel şiddet içeren davranışlarda bulunulabilmektedir.
- **Akran Zorbalığı:** Akran zorbalığının en yaygın türü sözel zorbalıktır ve internet ve akıllı telefonlar akran zorbalığının e-postalar, çevrimiçi sohbet odaları, kişisel web sayfaları, kısa

mesajlar üzerinden de yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu tür zorbalık davranışları siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır. Siber zorbalık, diğer zorbalık türlerinden farklı olarak çocukları daha fazla etkilemektedir. Örneğin akran zorbalığında okuldan eve döndüğü zaman çocuk kendini güvende hissederken; siber zorbalık 7 gün 24 saat devam eder, okulda, alışveriş merkezinde veya evinde bile çocuğu etkileyebilir.

- **Kavga, fiziksel saldırı ve çeteler:** Fiziksel kavgalara ve çetelere erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla karışmaktadır.

Eğitim Ortamında Şiddeti Önleme ile İlgili Temel Yaklaşımlar

Okullarda yaşanan şiddetin önlenmesinde benimsenecek temel yaklaşım ve amaçlar şunlardır.

- Öncelikle şiddet ortaya çıkmadan önlenmelidir.
- Çocuğa yönelik şiddetin tekrar tekrar yaşanması önlenmelidir.
- Tüm önleyici çabalara karşın şiddet gerçekleşmişse şiddetin olumsuz etkilerini azaltmak ve önlemeye çalışmak gerekir.
- Şiddetin bir kuşaktan diğer kuşağa geçmesi önlenmelidir.
- Öğretmenler ve çocukla çalışan diğer personel şiddet içermeyen çatışma ve çözüm yöntemlerini kullanmalı ve şiddet içermeyen mesajlar vermelidir.

Okullarda Şiddeti Azaltmada Kullanılabilecek Kaynaklarımız

- **Personel:** Okulda görev yapan gerek eğitimciler gerekse diğer personelin hepsi öğrencileri bir birey olarak kabul etmelidir. Ancak bu şekilde tüm öğrenciler önemsendiklerini hisseder. Personel ile ilgili bir diğer önemli nokta öğretmen-öğrenci oranıdır. Öğretmenlerin öğrencilerini gözlemleyebilmeleri ve öğrencilerinin davranışlarındaki değişimi fark edebilmeleri için bu gereklidir. Sınıflardaki öğrenci sayısının kalabalık olduğu okullarda her öğretmene takip etmeleri için 5-10 öğrenci verilerek bu sorunun üstesinden gelinebilir. Okul personelinin öğrencilerin gelişimsel özellikleri ve çeşitli davranış sorunlarına nasıl müdahale edebileceği konusunda bilgi sahibi olması önemlidir.
- **Fiziksel Ortam:** Okulda yaşanan şiddet olaylarının gerçekleştiği yerler tespit edilerek bu mekânların yeniden düzenlenmesi önemlidir. Örneğin öğrenciler en çok kendi aralarında merdiven altında bir boşlukta kavga ediyorlarsa merdiven altı fiziksel yapı da değişiklik yapılarak kapatılabilir veya oraya yakın çevredeki nöbetçi öğretmen sayısı artırılabilir. Bunun dışında fiziksel ortamı öğrencilerin çeşitli aktiviteleri yapabilecekleri şekilde düzenlemek de şiddet olaylarının azalmasına katkı sağlayabilir.
- **Okul PDR Programları:** Yıllık psikolojik danışma ve rehberlik programları içerisinde duyguları ifade etme, iletişim ve sosyal becerileri geliştirme, problem çözme becerileri gibi konulara mutlaka yer verilmelidir. Bu konular düz anlatım şeklinde değil öğrencilerin etkinlikler yaparak öğrenmelerine fırsat sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
- **Okul Kuralları:** Her eğitim öğretim yılının başında okulun ve öğrencilerin gereksinimlerine göre okul kuralları yeniden belirlenmeli ve öğrencilerle okul kuralları hakkında konuşulmalıdır. Bu konuşmanın içeriğinde sadece kurallar değil, kurallara uyulmaması durumunda öğrencilerin karşılaşabileceği sonuçlar da açık ve net bir şekilde ifade edilmeli ve öğrencilerin bunları anladığından emin olunmalıdır. Bu gibi durumlarda öğrencilerle bir kontrat imzalamak öğrencilerin kuralara uymasında etkili olabilmektedir. Burada önemli bir nokta kuralların herhangi bir öğrenci tarafından ihlal edilmesi durumunda öğrenciler arasında ayırım gözetmeksizin gerekli yaptırımların uygulanmasıdır.

- **Akran Mentörler:** Öğrenciler sıklıkla kendi yaşlarına yakın kişilerin önerilerini daha ciddiye alırlar. Burada ilk olarak öğrenciler arasında mentörlük yapabilecek öğrenciler belirlenmeli, ardından bu öğrencilere gerekli eğitimler verilerek ve mentörlerin diğer öğrencilere öğrendiği bilgileri ulaştırması sağlanmalıdır.

2.6. Toplum İçerisinde Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevre de çocuğa yönelik şiddetin yaşanabileceği ortamlardan birisidir. Yoksulluğun arttığı, sosyokültürel düzeyin düştüğü, etraftaki kişilerin sorunlarını veya çatışmaları bıçak ya da silah çekme gibi şiddet içeren çözüme eğiliminde olan çevrelerde büyüyen çocuklar şiddete maruz kalma açısından büyük risk altındadır.

Sosyal Ortamda Yaşanan Şiddet Türleri

- **Otorite figürleri tarafından sergilenen şiddet davranışları:** Bazı sosyal çevrelerde çeşitli amaçlarla çocuklar cezadan muaf oldukları düşünülerek çeşitli eylemlerde kullanılabilir. Polisin müdahale etmesi gereken durumlar ortaya çıktığında çocuklar bu durumdan zarar görmekte hatta bazı durumlarda çocuk ölümüyle sonuçlanabilmektedir. Ayrıca çocuklar bazen spor antrenörleri ve dini yetkililer gibi çocuğa bakmakla sorumlu olan kişiler tarafından da şiddete uğrayabilmektedir.
- **Çeteleşme:** Çocuğun yaşadığı sosyal çevrede çetelerin bulunması durumunda çete üyeleri çocuklara yönelik fiziksel şiddet içeren davranışlarda bulunabilmektedir.
- **Akran şiddeti:** Akranlar arasında fiziksel şiddet içeren davranışlar özellikle gelişmemiş çevrelerde daha yaygındır. Genelde işsizliğin yüksek olduğu, ev ortamındaki standartların düşük olduğu eğitimin düşük olduğu çevrelerde yetişen akranlar silah kullanmaya, birbirleriyle kavga etmeye daha fazla eğilimlidirler.
- **Cinsel Şiddet:** Çocuğa yönelik cinsel şiddet genellikle çocuğun tanıdığı kişiler tarafından yapılmakla birlikte bazı durumlarda sosyal çevredeki yabancılarda çocuğa yönelik cinsel şiddet içeren davranışlarda bulunabilir.

3. İhmal ve İstismar

İhmal ve istismar bir çocuğun maruz kalabileceği en ağır ve zarar verici koşulları ve durumları oluşturmaktadır. Genellikle daha yaygın olan ihmal durumları hem gelişimi olumsuz etkilemekte hem de istismar koşullarının oluşumuna yatkınlığı doğurmaktadır. Çocuğa karşı kötü muamelenin en ağır örneklerini oluşturan ihmal ve istismarın doğru şekilde tanınması ve derhal gerekli müdahalelerin yerine getirilmesi hayati öneme sahiptir.

Çocuk istismarı ve ihmali, bir yetişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ya da eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur.

Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel ya da psikolojik gelişimini olumsuz olarak etkileyen davranışlardır. Geniş anlamıyla ise çocuk istismarı; 18 yaşın altındaki çocukların ya da ergenlerin ana-babaları, onları bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli öğretmen, usta, koruyucu aile fertleri, vasi gibi kişiler

ya da yabancı kişiler tarafından yapılan, bedensel ve/ya psikolojik olarak sağlıklarına zarar veren; fiziksel, duygusal, cinsel ya da zihinsel gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlardır. Ancak yapılan bu davranışın, mutlaka çocuk tarafından algılanması ya da erişkin tarafından bilinçli olarak yapılması gerekli değildir (ÇİSD, Man).

Çocuk istismarında temel faktör, insan eyleminden kaynaklanan bir olaya bağlı meydana gelmesi gerektiğidir. Çocuğa zarar veren depresyon, sel gibi afetler ya da hastalıklar o yüzden kapsam dışındadır. Eylemin zarar verici olmasından öte yasaklanmış olması önemlidir. Önlenabilirlik de çok önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Söz konusu zararı önleyebilecek alternatif bir insan eyleminin varlığını zorunlu olarak içerir. Örneğin gelişmekte olan bir ülkede çocuğunun imkansızlıklar içerisinde menenjitten ölümünü olanaksızlıklar nedeniyle yalnızca izlemek zorunda kalan bir anne-babanın bu durumu, çocuk istismarı olarak kategorize edilmemesi gereken bir durum iken gelişmiş bir ülkede ortaya çıktığında bu çocuk istismarıdır. Gelişmekte olan bir ülkede

3.1. Çocuk İstismarının Boyutları

Kasıtlılık; Çocuk istismarına yol açan insan eylemleri, yapılış ve oluşlarına göre farklılıklar gösterir. Temel kriter kasıt ögesidir. Kasıt, bu eylemlerin çocuğa acı verme, incitme ya da zarar verme amacını taşıması biçiminde derecelendirilir.

Toplumsal onaylama-toplumsal eleştiri; Çocuk istismarını ilgilendiren eylemler genel olarak toplumdan topluma, yöresel standart ve normlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerde çocuğun cezalandırılması amacıyla yaralanması kültürel normlara göre büyük tepkilere yol açacak, vahşet olarak kabul edilecek bir davranış modeliyken bazı ilkel kabile topluluklarında, örneğin çocukluktan erişkinliğe geçişin bir göstergesi olarak yüzde ya da gövdede yara izi oluşturma son derece önemli olabilir ve bu izleri oluşturmaya ihmal eden ana babalar istismarcı ve ihmalkar olarak damgalanabilir.

Çocuk istismarı ve ihmalinde yapılan davranışın, mutlaka çocuk tarafından algılanması ya da erişkin tarafından bilinçli olarak yapılması gerekli değildir. Çocuk istismar ve ihmalinin toplumdan topluma değişmesi; kültürel yapıdaki farklılıklarla, ailelerin çocuk eğitimi konusundaki bilgi ve inanışlarındaki farklılıklardan ve çocuğun anne-babasının ve diğer yetişkinlerin kendine karşı gösterdiği davranışları farklı algılamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, İsveç'te çocuğun tüm sorumluluğu devlet tarafından üstlenilmiş olup, anne babanın söz hakkı en düşük düzeydedir. Devlet çocuk için doğru bulduğu yöntem ve organizasyonu anne-babaya danışmadan uygulayabilmektedir. Çocuk anne-babaya karşı sorumlu olmadığı gibi onları şikâyet edebilme hakkına da sahiptir. Arap Ülkeleri'nde ise çocukların tüm söz hakkı ebeveynlerine aittir. Türkiye bu açıdan değerlendirildiğinde tam orta noktada görülmektedir. Türkiye'de çocuğa uygulanan disiplin yöntemleri ve çocuk istismarı konusunda yapılmış çalışmalar çok yetersiz olmakla beraber, kullanılan disiplin yöntemleri arasında özellikle duygusal ve fiziksel şiddet içeren davranışların yaygın olduğu bilinmektedir. Kültürel özellikler ve gelenekler, çocuğu dövme veya pataklama gibi istismar olarak kabul edilen yöntemlerin kullanılmasına izin vermektedir. "Dayak cennetten çıkmadır", "Kızını dövmeyen dizini döver" gibi atasözlerimiz de bunlara iyi birer örnektir. Kültürel olarak kabul edilebilir ya da edilemez eylemler, çocuk istismarı ve ihmalinin çerçevesini oluştursa da, asıl önemli olan çocuğa yönelik zararlı davranışların değerlendirilmesidir. İstismar ve ihmal kavramları farklı alanlarda, farklı araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Farklı

disiplinlerde çalışmakta olan kişiler tarafından da bu kavramlar farklı açılardan ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Örneğin sağlık alanında çalışan bireyler; hemşireler, doktorlar istismar ve ihmal kavramlarını tıbbi açıdan değerlendirmekte yaralanmaları ya da bedende ortaya çıkan bozuklukları ele almaktadırlar. Sosyal alanlarda çalışmakta olan araştırmacılar için ise, aile ya da çocuğun bakımından sorumlu olan sistemler ve kişiler ile bunların tutumları, bu tutumların istismar olgusunu ne derecede desteklediği ön planda gelmektedir. Hukukçular ve güvenlik güçleri için ise, istismar olgusunda suç ya da masumiyet delilleri ön planda gelmektedir. Sağlık mensupları konuyla ilgili kanun maddelerine hakim olmalıdırlar. Çünkü yetkileri ve istismar olgusuna karşı olan tutumları bu kanunlarla sınırlandırılmaktadır.

3.2. Çocuk İhmal ve İstismarının Gelişim Dönemlerine Göre Belirtileri

Aşağıdaki bilgiyi slayttan da yararlanarak katılımcıya aktarın.

Şimdi size aktaracağım belirtilerin gözlemlenmesi çocukta mutlaka ihmal ve istismarın olduğu anlamına gelmez. Her çocuk kendine özgüdür ve olaylara farklı tepkiler verir.

3.2.1. İHMAL:

Fiziksel belirtiler

- Çocuğun mevsime ve/veya havaya uygun olmayan şekilde giydirilmesi ve buna bağlı olarak zatürre, donma, soğuk algınlığı veya güneş yanıkları gibi semptomların oluşması
- Çocuğun hijyenine önem verilmemesi, kirli saçlar ve/veya yüz, vücut kokusu
- İleri derecede pişikler
- Hijyen yetersizliğine dayalı vücut kaşıntıları, alerjiler
- Normal kabul edilenden fazla çocuğun yalnız ve başıboş bırakılması
- Çocuğun bakım görevinin uygun olmayan birine verilmesi (örneğin, bakım görevini üstlenemeyecek yaşta bir başka çocuğa, çocuğu takip edebilecek fiziksel yeterliliklere sahip olamayacak kadar yaşlı birine..)
- Diş ve medikal sağlığına yeterli özenin gösterilmemesi
- Beslenme yetersizlikleri
- Çocuğa yaşına uygun olmayan yiyecek ve içeceklerin verilmesi
- Beslenme yetersizliklerine bağlı olarak çocuğun kilo ve boy gibi fiziksel gelişiminde geriliklerin mevcut olması
- Soluk beniz, uyuşukluk
- Yorgunluk ve halsizlik
- Yaşadığı mekanın güvenli olmaması, uygun olmayan ısınma koşulları

Duygusal/Davranışsal Belirtiler

Bebekler ve okul öncesi dönemdeki çocuklar için:

- Çekingen ve ilgisiz
- Olduğu yerde sallanma
- Korkmuş ve endişeli
- Bezinlik ve uyuşukluk
- Fiziksel ve motor gelişim gerilikleri
- Dil ve konuşma gerilikleri

Okul çağı çocukları için (anasınıf öğrencileri dahil)

- Çekingen ve ilgisiz
- Korkmuş ve endişeli
- Öğrenilmiş çaresizlik
- Yiyecekleri biriktirme eğilimi, yiyecek çalma
- Ebeveyn-çocuk rollerinde yer değişikliği
- Anne-babasının veya bakım sorumluluğunu üstlenmiş kişinin ilgisizliğinden yakınma
- Regresif davranışlar
- Derste uyuklama eğilimi
- Okula geç kalma ve/veya okuldan erken ayrılma
- Okuldan kaçma
- Yorgunluk ve tükenmişliğe bağlı konsantrasyon güçlükleri
- Kaygı
- Aşırı bağımlılık veya bağımsızlık
- Aşırı ilgi bekleme
- Anlamlandırılmayan ve duruma uygun olmayan hareketler, ani duygu durum değişiklikleri

Ergenler için

- Çekingen ve ilgisiz
- Agresif
- Özensiz, bakımsız dış görünüş
- Alkol ve madde kullanımı
- Yeme bozuklukları
- Derste uyuklama eğilimi
- Yorgunluk ve tükenmişliğe bağlı konsantrasyon güçlükleri
- Ebeveyn-çocuk rollerinde yer değişikliği
- İntihar eğilimi
- Okula geç kalma ve/veya okuldan erken ayrılma
- Okuldan kaçma

3.2.2. CİNSEL İSTİSMAR

Fiziksel Belirtiler

- Yürüme ve oturmada zorluk çekmek
- Gastrointestinal bozukluklar (mide ve bağırsak yollarını kapsayan)
- Yırtılmış, lekeli ve/veya kanlı iç çamaşırları
- Genital bölgede acı ve kaşıntı
- Genital, vajinal ve anal bölgelerde beklenmedik kanama, kızarıklıklar, şişkinlik, kesik ve tırmık izleri ve/veya morluklar
- İdrar ve dışkıda kan
- Genital ve rektal ağrılardan yakınma
- İdrar ve dışkı yaparken yanma ve acı hissi
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklar
- Hamilelik

Duygusal/Davranışsal Belirtileri

Küçük Çocuklar için

- Bezi değiştirilirken huzursuzluk ve tedirginlik
- Hiperaktiflik
- Yıkıcı davranışlar ve/veya aşırı derecede talepkarlık
- Aşırı derecede kaygı ve mutsuzluk
- Sık sık ağlama krizleri geçirme
- Aşırı itaatkar davranma
- Dikkat eksikliği ve uzun süre dikkatini toplayamama
- “Rüya aleminde” yaşıyormuş gibi görünme
- Regresif davranışlar sergileme (örneğin parmağını emmeye, altını ıslatmaya, bebek gibi konuşmaya yeniden başlama)
- Oyuncaklarla, diğer çocuklarla ve/veya hayvanlarla, yaşına uygun olmayan cinsel davranışlarda bulunma
- Vajina veya rektuma bir cisim veya parmak sokmaya teşebbüs etme
- Aşırı bağımlılık ve başkalarına yapışıp kalmak
- Uyku bozuklukları, kabuslar, karanlık ve yatağa gitme korkusu, çığlık atarak uyanma
- Çeşitli fobiler geliştirmeye
- İştahta azalma ve kilo kaybı
- Akrabası, komşusu, bakıcısı gibi olası istismar kaynağı olabilecek kimselerle yalnız bırakıldığında duruma karşı aniden ortaya çıkan ve şiddetli protesto
- Evin belirli bir yerine, belirli bir üyesine karşı duyulan aşırı korku
- Geçerli bir mazeret ortaya koymadan akraba, komşu veya aile dostu gibi belirli birinin bulunabileceği bir eve gitmeyi reddetme
- Yabancılara karşı uygunsuz derecede sıcakkanlılık
- Diğer kişilerin vücutları ile ilgili alışılmadık ve abartılı derecede ilgi gösterme
- Yaşına uygun olmayan cinsel bilgilere sahip olma, cinsellik içerek konuşmalara karşı eğilim
- Çizdiği resimlerde ve figürlerde cinsel aktiviteleri yansıtmaya eğilimi
- Aniden ortaya çıkan somatik belirtiler gösterme (örneğin, baş ağrısı, mide bulantısı)
- Duygu durumunda ani değişiklikler yaşama
- Okulda konsantrasyon eksikliği, akademik başarıda aniden ortaya çıkan düşüşler
- Arkadaş edinme güçlüğü ve/veya var olan arkadaşlarla ilişkilerini koparma, sosyal ilişkiden kaçınma
- Kendi bedenini algı konusunda zayıflık
- Kendine güven eksikliği
- Okulda düzenlenen sosyal aktivitelere katılmaktan kaçınma
- Beden eğitimi derslerinde ve/veya doktor muayenesinde giysilerini çıkarmaktan kaçınma
- Toplu kullanım alanlarında başkaları varken tuvaletleri kullanmaktan kaçınma
- Mevsime uygun olmayacak kadar kalın ve çok elbise giyme
- Cinsel istismara uğramış kız çocukları için zaman zaman baştan çıkarıcı davranışlar sergileme eğilimi
- İnsanlara karşı güven kaybı, kimseye güvenmeme

Ergenler için

- Okuldaki sosyal aktivitelere katılımında ani düşüş
- Arkadaş ilişkilerinde kopma
- Cinsel aktivitelere karşı aşırı ilgi

- Dokunmaya karşı korkulu ve ani tepkiler verme
- Otoriteye ve kurallara karşı karşıtlık
- Okuldan kaçma
- Akademik başarıda düşme
- Yanında sürekli birinin bulunmasına ihtiyaç duyma, yalnız kalmaktan kaçınma
- İçine kapanma
- Somatik yakınmalar (fiziksel bir problem bulunamadığı halde aniden ortaya çıkan baş ağrısı, karın ağrısı, mide bulantısı gibi)
- Kimseye güvenmeme
- Hayattan zevk alamama
- Klinik düzeyde depresyon
- İntihar eğilimi ve/veya girişimi
- Kendine zarar veren davranışlar gösterme
- Alkol ve/veya madde kullanımı
- Kişisel hijyenine karşı gösterdiği özende ani düşüş
- Kendine güven eksikliği
- Kendi bedenini algısında problemler
- Ani iştah kaybı veya artışı
- Uyku problemleri
- Agresif davranışlar sergileme
- Sadece cinsel ilişki durumlarında anlam ifade edebilecek birtakım sözleri uygunsuz ortamlarda dillendirme
- Cinsel ilişkiye karşı aniden ortaya çıkan aşırı ilgi
- Baştan çıkarıcı davranışlar sergileme, para karşılığı başkalarıyla birlikte olma eğilimi
- Yaşça kendinden oldukça büyük kişilerde flört etme
- Hamilelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı aşırı ilgi

3.2.3. FİZİKSEL İSTİSMAR:

Fiziksel Belirtileri

- Çocuğun yüz, dudak, dişeti, ağız, göz, gövde, baldır, kalça, kol, bacak ve dış genital organlar gibi tüm vücut bölgelerinde oluşabilecek beklenmedik ezik, vuruks, tırmık ve/veya sıyrıklar
- Kablo, kemer gibi çeşitli cisimlerin izlerini taşıyan yaralar
- Dış izleri
- El izleri
- Beklenmedik yanıklar (özellikle avuç içleri, ayakaltları ve/veya kaba etlerde bulunan küçük daire şeklindeki yanıklar)
- Sınırları kolaylıkla belirlenebilen cisimlerin bastırılması ile oluşturulmuş yanıklar
- Gövde, boğun, kol ve bacak bölgesinde ip izleri
- Kafatası, yüz kemikleri, omuzlar, kalça kemiği, kol ve bacaklarda oluşan kırık ve çatlaklar
- Vücudun farklı yerlerinde farklı iyileşme evrelerinde olduğu gözlenen kırık-çıkıklar (2 yaşın altındaki çocuklarda bu kırık çıkıklar çocuğun fazla sallanması, aniden fırlatılması, bir yere çarpılması sonucu oluşabilir)
- Saçlı bölgede oluşan sıyrıks, yoluk ve açıklıklar
- Morluklar ve kan oturması
- Retinal bölgede kanlanma
- Tekrarlanan zehirlenmeler

ÖNEMLİ: Çocuk fiziksel istismar vakalarında yukarıda sayılan fiziksel belirtiler tekrarlanan döngülerle ortaya çıkar, yaranın gözlemlenen özellikleri ile yaranın oluşumuna dair yapılan açıklamalar tutarsızlık göstermektedir, genellikle kaza sonucu olduğu iddia edilebilir ancak yara özellikleri çocuğun gelişim evrelerinde kazayla ve/veya kendi kendine oluşturabileceği türden değildir. Örneğin, oyun çağı çocukları dizleri, dirsekleri ve çeneleri gibi çeşitli vücut bölgelerini oyunları sırasında da incitebilirler. Ancak yanaklar, kaba etler gibi yumuşak dokuların bulunduğu bölgeler oyun esnasında düşme ve çarpmalarla önemli yaralanma gösterebilecek bölgeler değildir.

Duygusal/Davranışsal Belirtiler

Küçük yaştaki çocuklar için

- Otorite figürlerine karşı kaygı ve korku sergiler, kendisinden beklenenin ne olduğunu anlayamamak konusunda endişeli ve korkuludur.
- Özellikle bazı yetişkinlere ve/veya bireylere karşı temkinli davranır.
- Ebeveynleri ile pazarlık yapmaktan, onlara hangi durumda olursa olsun karşı koymaktan kaçınır.
- Kendisine dokunulduğunda tedirgin ve huzursuz olur
- Kendisine yönelen kişilerden ürker.
- Evin belirli yerlerine gitmekten özellikle kaçınır
- Aşırı derecede pasif, içekapanık ve talepsiz davranır.
- Uygun olmayan yer ve zamanlarda kişi ayırt etmeden sevgi ve ilgi bekler
- Hiperaktif davranışlar sergiler
- Uyum bozuklukları gözlenebilir
- Hayvanlara ve/veya diğer arkadaşlarına karşı şiddet uygulama eğilimi gösterebilir
- Oyunlarında sıklıkla cezalandırma yöntemleri kullanır
- Kötü biri olduğuna inanabilir, cezalandırılmayı hak ettiğini düşünür.
- Oyuncaklarını azarlayarak döver
- Gece kabusları görür
- Karanlıktan korkar.
- Eve gitmekten korkar
- Mutsuz görünür, kolaylıkla ağlar

Ergenler için

- İfadesiz ve donuk bakışlar sergiler
- Desteğe ve yardıma ihtiyacı olduğunda aile bireylerine yönelmez
- İçer kapanık davranışlar sergiler.
- Agresif ve/veya antisosyal davranışlar sergiler
- Kendinden küçük yaştakileri cezalandırma eğilimine sahiptir.
- Aile içerisinde gözlemediği kötü sözcükleri, küfürleri akran grubu ve sosyal çevresine de yansıtır.
- Uyku düzensizlikleri yaşar
- Evden kaçmaya teşebbüs edebilir.
- Yara izlerini saklamak için mevsime uygun olmayan kalınlıkta giysiler giyebilir.
- İntihar eğilimi ve/veya girişimi vardır
- Kendisinde oluşan yaraları açıklamakta güçlük çeker
- Okula devamsızlık problemi yaşar
- Madde ve alkol kullanımı gözlemlenebilir
- Depresif davranışlar sergiler
- Dikkatini toplamakta güçlük çeker.

- Kendine zarar verecek davranışlarda bulunur.

4. Okul Şiddeti ve Zorbalık

Okul Şiddeti

Okulun eğitim misyonunu ihlal eden, güven ortamını tehdit eden, okuldaki kişilerin can ve mallarını hedef alan her tür yıkıcı ve bozucu saldırganca eylemlerdir. Şiddetin bir ucunda bir öğrenciyi küçük düşürüp aşağılama gibi görece masum sayılabilecek eylemler, diğer ucunda ise ölümle sonuçlanabilecek eylemler yer alır. Okul şiddeti fiziksel olarak saldırganca eylemlerde bulunmanın dışında, kaba davranmak, alay etmek, sataşmak, küçük düşürmek, aşağılamak, hakaret etmek gibi psikolojik boyutlu eylemleri, hatta haraç almak ve cinsel tecavüz gibi suç kapsamına giren yıkıcı eylemleri de kapsar.

Zorbalık

Temelde bir güç istismarı olan zorbalık olgusu okullarda çeşitli biçimlerde görülmektedir. Örneğin yöneticilerin öğretmenlere, öğretmenlerin öğrencilere, nadiren de olsa öğrencilerin öğretmenlere zorbalık yaptıkları gözlenmektedir. Ancak okullarda yaşanan en yaygın zorbalık biçimi öğrenciler arasında yaşanan ve akran zorbalığı olarak adlandırılan zorbalıktır.

Akran Zorbalığı

Okullarda öğrenciler arasında yaşanan bir diğer saldırganlık türü de akran zorbalığıdır. Akran zorbalığı, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesi ile sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür. Akran zorbalığı, tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel; sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoşla gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel; dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş grubundan dışlayarak yalnızlığa terk etme gibi dolaylı ya da para veya diğer eşyalarını zorla alma, almakla tehdit etme, eşyalarına zarar verme biçiminde de ortaya çıkabilmektedir.

4.1. Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri

- Zorbalık, bilinçli ve istençli olarak yapılan ve mağdura fiziksel, zihinsel, sosyal ya da psikolojik zarar verme amacı güden söz ve eylemlerdir.
- Zorbalığın belli bir süre tekrarlanma özelliği vardır. Ayda en az 2-3 kez herhangi bir zorbalık türüne uğrayanlara mağdur, ayda en az 2-3 kez zorbaca eylemlerde bulunanlara da zorba denir.

Zorbaca davranışlara uğrayan mağdurların kendini koruyamayacak ve savunamayacak durumda olması söz konusudur.

- Zorbalar eylemlerini bireysel veya grupta yapabildikleri gibi, kurbanlar da bu eylemlerden bireysel ya da grup olarak zarar görebilmektedirler.
- Zorbalar, bu tür eylemlerinden dolayı genellikle kendilerine bazı menfaatler sağlarlar.
- Zorbalar, kurban ya da kurbanların acı çekmesinden genellikle haz duyarlar.

4.2. Okul Zorbalığının Türleri

4.2.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, karşıdaki kişinin canının yanmasına, yaralanmasına ya da ölümüne neden olan, kasıtlı olarak yapılan davranış ya da davranışlardır.

Örnekler:

- Kulak çekme
- Oturacağı yere rahatsız edici bir cisim koyma
- Oyun alanını terk etmeye zorlama
- Isırma
- Omuz, dirsek, kafa atma, başını duvara veya sıraya vurma
- Tekme atma, çelme takma
- Herhangi bir cisimle (sopa, cetvel vb.) vurma
- Tokat atma, yumruk atma
- Kafaya vurma, enseye vurma
- Kesici aletlerle saldırma veya korkutma (bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb.)
- Ateşli ve patlayıcı silahlarla (tabanca, kuru sıkı vb.) saldırma ya da korkutma

4.2.2. Sözel Şiddet

Herhangi bir kişiye yönelik olarak sistemli bir biçimde yapılan, kişinin benliğini, psikolojik ve sosyal gelişimini, ruhsal bütünlüğünü etkileyen olumsuz yargılar, atıflar ya da sözel davranışlardır. En büyük özelliği sürekliliği olması ve tekrarlamasıdır.

Örnekler:

- Bedensel özellikleriyle (boyu, kilosu, diş yapısı, saçı, ten rengi, vb.) alay etme
- Dış görünüşüyle (giysisi, gözlüğü, vb.) alay etme
- Konuşma tarzı, aksanı ya da şivesiyle alay etme
- Adı ya da soyadıyla dalga geçme
- Küçük düşürücü isimler (lakap) takma
- Küfür etme
- Kaba ve çirkin sözlerle (aptal, geri zekalı, ezik, vb.) hitap etme
- Sözel olarak tehdit etme

4.2.3. Dışlama

Herhangi bir kişiyi yalnızlığa mahkum etme veya buna teşebbüste bulunma, etkinliklere davet etmeme, haber vermeme, yok sayma. Örnekler:

- Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama
- Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme
- Görmezden gelme, yok sayma (konuşmama, sorularına yanıt vermeme, vb.)
- Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme

4.2.4. Dedikodu Yayma

Bir kişi hakkında kişinin bulunmadığı ortamlarda asılsız sözler söyleme, duyduğu zaman rahatsız olacağı şeyler söyleme. Örnekler:

- Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma
- Hakkında dedikodu yapma ve söylenti çıkarma, iftira atma
- Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma
- Haksız yere şikâyet etme (öğretmene, müdüre, vb.)

4.2.5. Eşyalarına Zarar Verme

Bir kişinin özel eşyalarına kasıtlı olarak veya bile bile zarar verme. Örnekler:

- Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma
- Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma
- Para ya da eşyalarını çalma
- Eşyalarına kasıtlı olarak zarar verme (yırtma, kırma, atma, vb.)
- Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma
- Baskıyla telefonuna kontör yükletme
- Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme

4.2.6. Cinsel Şiddet

Bir kişinin, diğer bir kişiyi kendi cinsel gereksinim ya da isteklerin doyumunu için cinsel nesne olarak kullanması ya da kullanılmasına göz yumulmasıdır.

Örnekler:

- Cinsel amaçlı dokunma
- Cinsel içerikli sözlerle sarkıntılık yapma
- Cinsel anlamı olan hareketler (el, kol, göz hareketi, vb.) yapma
- Cinsel konularda rahatsız edici konuşmalar yapma
- Cinsel çağrışımı olan sözcüklerle hitap etme
- Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma
- Birinin giysilerini (etek, eşofman vb.) isteği dışında açma
- Birileri hakkında cinsel içerikli duvar yazıları yazma

4.3. Okul Zorbalığının Mağdur Üzerindeki Etkileri

Okulda zorbalığa uğrayan öğrencinin duygu durumu aşağıdaki maddelerde özetlenmiştir. Diyerek, bilgiyi slayttan aktarın.

- Düşük ya da zayıf benlik saygısı, kendine güvensizlik
- Diğerlerine güvenme ve sevmeye becerisinden yoksun olma
- Şiddet davranışlarının öğrenilmesi
- Öfke ve intikam duyguları
- Pasif ya da içe kapanma davranışları,
- Kaygı, korku
- Depresyon
- Uyku ve yeme bozuklukları
- Okul sorunları ve başarısızlık
- Madde bağımlılığı
- Evden ya da okuldan kaçma
- Kendini suçlama/ değersiz görme
- Fiziksel, ruhsal ve duygusal gelişimde gecikmeler
- İlişkilerin bozulması

5. Çocuk Koruma Mekanizması

Çocuğun anne karnından başlayarak herhangi bir dönemde sağlıklı gelişimini olumsuz etkileyen risklere maruz kalması, gelişiminde geri dönülemeyecek etkiler bırakmaktadır. Özellikle karşı karşıya kalınan riskler yüzünden *kaçırılan olumlu gelişim fırsatları* (ör. eğitimini tamamlama gibi) *bir daha yakalanamayacağı* için, çocuğun hem bugününü hem de yarınlarını etkiler. Kişinin gelişimsel yörüngesini dönüştüren riskler önceden öngörülebilirse, bu risklerin gerçekleşmesi zamanında alınacak uygun tedbirler sayesinde engellenebilir. Çocuklara yönelik risklerin gerçekleşmesini önleme; ancak devlet kurumlarının işbirliği ve bu konunun önceliğinin devlet ve kamuoyu tarafından benimsenmesiyle mümkündür.

Çocuklara yönelik riskleri önceden fark edip önlemeye çalışmak, “çocuk koruma” mekanizmasının temel önceliğidir. Çocukları onların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek her türlü riskten korumak, öncelikle gelişimi olumsuz yönde etkileyen **koşulları tanılamayı ve bu koşullara müdahaleyi** içerir. Bu yönüyle, örneğin ihmal ve istismarın sonrasında başvurulmuş koruyucu müdahaleden kapsam açısından farklı olmak ile birlikte, bu iki müdahale alanı birbirini izleyen süreçlerdir. Önlemeye yönelik değerlendirmenin yeterli olmadığı durumlarda karşımıza kötü muameleye maruz kalmış çocuk ya da gençler çıkmaktadır. Bu da geri dönüşü çok daha zor olan bir noktaya (rehabilitasyon/iyileştirme) gelinmesidir. Eğer çocuğun bir riske maruz kalması ve zarar görmesi (istismar veya ihmal mağduru olma veya suça sürüklenme gibi) engellenememiş ise, bu zararı ortadan kaldırmak üzere çalışan ve bu sırada da çocuğun ikincil mağduriyetlere maruz kalmasını engelleyen bir müdahale mekanizmasına ihtiyaç vardır. Bu mekanizmanın temel özelliği de hızlı, etkili, çocuğun içinde bulunduğu durum ve özelliklerine duyarlı olmasıdır.

5.1. Ülkemizdeki Mevcut Çocuk Koruma Kanunu

Çocuk Koruma Mekanizması çocukların her türlü riskten korunması ve korunamayan çocuklara yönelik iyileştirici tedbirlerin alınması ve hizmetlerin sağlanmasının örgütlenmesini hedeflemektedir. 2005 yılında çıkarılan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) çocuk koruma sisteminin felsefesine yönelik net tarifler sunmuş, konuya daha sistematik ve bütüncül bir anlayışla yaklaşmıştır. 5395 sayılı Kanunun 4. maddesindeki temel ilkelere bakıldığında, çocuğun haklarının korunması amacıyla; çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınmasından, yarar ve esenliğinin gözetilmesine, içinde bulunduğu ailenin özellikle çocukla ilgili haklarının korunmasına kadar birçok konunun düşünüldüğü görülmektedir. Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması, çeşitli tedbir kararları ile çocuğun korunmasının öncelikli olması, bu tedbir kararlarının yerine getirilmesine çeşitli kurum ve kuruluşlarının katılımının sağlanması, çocuğun özel hayatının gizliliğine riayet edilmesi gibi ilkeler oldukça kapsamlı ve çağı yakalayan bir çocuk koruma yaklaşımının benimsendiğinin kanıtlarıdır.

5.2. Önleme ve Çocuk Koruma Çalışmalarının Farkı

Çocuklara yönelik riskleri önceden fark edip önlemeye çalışmak, kavramsal olarak “çocuk koruma” kavramıyla yakından ilişkilidir. Çocukları, onların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek her türlü riskten korumak, öncelikle gelişimi olumsuz yönde etkileyen **risk göstergelerini tanılamayı ve müdahaleyi** içerir.

Var olan çocuk koruma mekanizması öncelikle zarar görmüş ya da zarar görme riski çok yüksek olan çocuk ve gençlere yönelik her türlü bakım ve sağaltım süreçlerini kapsamaktadır. Doğası gereği yaşanan olumsuz olayların etkilerini azaltmak için oluşturulmuştur. Önleme konusu ise koruma kapsamından çok daha geniş bir alanı içerir. Bu yönüyle, ihmal ve istismarın sonrasında oluşturulan koruyucu müdahaleden kapsam açısından farklı olmak ile birlikte, birbirini izleyen süreçler oldukları ortadadır. Önleme noktasının yeterli değerlendirilemediği durumlarda karşımıza kötü muameleye maruz kalmış çocuk ya da gençler çıkmaktadır. Bu durum da geri dönüşü çok daha zor olan bir noktayı (rehabilitasyon/iyileştirme) getirmektedir.

Önleme çalışmalarının temeli **güçlü ve ulaşılabilir bir sosyal hizmet anlayışına** dayanır. Ağırlığını sadece müdahaleye vermeyen bu anlayış doğrultusunda önleme konusu sosyal hizmet alanının merkezinde bulunmaktadır. Ailelerin ve çocukların sağlıklı bir gelişim süreci içinde olmalarının desteklenmesi, sorunların erken dönemde tespit edilmesi, ailelerin ve çocukların gerekli hizmetlere kolayca ulaşabilmesi yukarıda bahsi geçen ve önleme konusunda önemli yapılar kurmuş olan ülkelerde sosyal hizmet yapılanmasının gücü ile ilişkilidir. Önleme çalışmaları doğum öncesi dönemden başlayarak, doğum sonrası bebeğin ve ailenin ebeveynlik kapasitelerinin artırılması (ör. ebe/hemşire ev ziyaretleri, eğitimler), erken çocukluk döneminde başta aile içinde çocuğa bakım sürecinin gelişimi destekler nitelikte olmasının gerekli eğitim ve hizmetlerle sağlanmasına ve anaokulu dönemi ile birlikte eğitim kurumları bünyesinde de çocuğun gelişimsel gereksinimlere duyarlı bir şekilde desteklenmesine dayanır. Dolayısıyla, önleme çalışmalarının temel ebeveynlik beceri eğitimleri (ör. MEB/AÇEV Anne Destek, Baba Destek Programı, MEB Benim Ailem Programı) gibi yaygın uygulamalarla başlayıp, anne/baba-çocuk ilişkisinin gelişiminin izlenip, sorunların erken dönem tespiti (ör. davranış bozukluklarının başlangıcı) ile konu üzerinde geliştirilmiş ve etkinliği sınanmış uygulamalara yönlendirmeler (ör.davranış sorunlarına yönelik aile müdahale programları) üzerinden işlemesi gereklidir. Aynı zamanda çocukların yaşadıkları ortamlarda Gençlik Merkezleri gibi olumlu gelişimi destekleyecek hizmetlerin ulaşılabilir olması son derece önemlidir.

Dolayısıyla, önleme çalışmaları, henüz sorun oluşmadan ya da büyümeden yapılabilecekleri kapsayarak başta Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı olmak üzere, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Belediyeler ve Yerel Sosyal Hizmetler ağına eşgüdümlü çalışmalar yürütmesi ile canlanabilir. Önleme çalışmalarının mantığı henüz sorun oluşmadan risk oluşturan koşulları tespit etmeye dayalı olduğu için çocuğun gelişimini öncelikle olumsuz yönde etkilediği bilimsel olarak da kanıtlanmış **risk göstergelerini belirleme** metodu üzerine kurulmuştur. Şiddete maruz kalma olasılığı olan risk koşullarının etkilerini azaltmak için çocuk ve ailelerini ilgili hizmetlere yönlendirmek gerekmektedir. Okulların başta okul idaresi ve sınıf (rehber) öğretmenleri olmak üzere bu konuda duyarlı hale gelmeleri ve yerel düzeyde önleme çalışmaları yapan kurumlar (ASPB ilgili birimleri) ile temas içinde olunması çocuklar için önemli önleme ağının oluşması için son derece önemlidir.

5.2.1. Riskler ve Koruyucu Faktörler

Riskler, varlıklarıyla olumlu gelişim sürecini etkileyen ya da bozan unsurlardır. Örneğin yoksulluk, sağlıksız barınma koşulları, yetersiz beslenme, tehlikeli mahallelerde yaşama, ebeveynlerde yüksek oranda psikolojik rahatsızlık ve aileden yetersiz eğitim desteğine kadar çok geniş bir etken listesi

içinde gelişimi olumsuz etkileyebilecek birçok unsur barındırabilir. *Koruyucu faktörler* ise, gelişimi olumsuz etkileyecek koşullar var iken, varlıklarıyla çocukların olumlu gelişim göstermelerine yardımcı olan ya da risklerin getirdiği olumsuz etkiyi azaltan faktörlerdir (örneğin, en az bir ebeveynle olumlu bir ilişki içinde olmak). Bu faktörler ancak olumsuz koşullar söz konusu olduğu zaman koruyucu bir etki gösteren faktörlerdir. Çok sayıda çalışma yoksulluk, ebeveynlerde ciddi psikiyatrik bozuklukların ya da madde kullanımının varlığı, tek ebeveynlik, tehlikeli mahallelerde yaşamak gibi durumları *risk faktörleri* olarak ortaya çıkarmıştır. Buna karşın koruyucu faktörler ise, bireysel, aile ve çevre düzeyinde ele alınmıştır. Bireysel düzeyde; ileri derecede gelişmiş sosyal beceriler/empati ve iletişim becerileri, problem çözme becerileri/esneklik/plan yapabilme becerisi, gelişmiş otonomi, olumlayıcı kimlik algısı, geleceğe dair inanç/ümit ve anlam gibi unsurlar koruyucu faktörlerdir. Ailenin ve çevrenin çocuğa sunduğu duygusal yakınlık ve destek olanakları, olumlu beklentilere sahip olmaları, çocukla farklı düzeylerde paylaşım/katılım içinde olmaları ve katkı sunmaları gibi faktörler de aile ve çevreye ait koruyucu faktörler olarak kabul görmektedir. Önleme çalışmaları, etkin çalışan bir erken tanı mekanizmasının yanı sıra koruyucu faktörlerin gelişimine yoğunlaşarak olumsuz koşullara maruz kalma riski olan çocuklara gelişimlerinde uzun dönemde de etkili olacak hizmetler götürmeye çalışmışlardır.

Çocuklara yönelik riskleri iki düzeyde ele alabiliriz. Birinci düzeyde eğer gerçekleşirlerse çocukların üzerinde doğrudan olumsuz etkiler bırakacağı bilinen riskler vardır. İkinci düzeyde ise birinci düzeydeki risklerin gerçekleşmesini kolaylaştıran koşul ya da süreçler bulunmaktadır. İkinci düzeydeki bir koşul mutlaka ihmal ya da istismar gibi birinci düzeydeki bir riski doğurmaz ancak o koşullara gerekli müdahale/destek sunulmaz ise riskin gerçekleşmesi daha olasıdır. Çocuklara yönelik riskleri önleme konusu hem birinci hem de ikinci düzey riskleri ele alarak sağlanması gereken hizmetlerin düzenlenmesiyle ilgilidir. Risklere ilişkin önemli bir nokta da genellikle risklerin kümeleşmesidir. Çoğu zaman ailelerin yaşantılarında riskler teker teker bulunmazlar. Birçok risk birbirini takip ederek ya da eşzamanlı olarak ailelerin yaşam koşullarında bulunurlar. Dolayısıyla, risklerin birbirine olan etkileri ve bu çoklu risk koşullarını değerlendirmek önemlidir. Ayrıca, risklerin etkileri de doğrusal bir düzlemde ilerlememektedir. Birden çok riskin varlığı ailelere çok ciddi zorlukları beraberinde getirdiği için özellikle dikkat edilmesi ve önleme çalışmalarında göz ardı edilmemesi gereken bir noktadır.

5.2.1.1. Risk Faktörleri

❖ Sosyo-ekonomik sorunlar

- Yoksulluk
- Sağlık sistemine düzenli erişememe
- Sağlıksız barınma/beslenme koşulları

❖ Aile ile ilgili olumsuz koşullar

- Ailevi sorunlar (parçalanmış aileler, sorunlu aileler, ebeveynler arası geçimsizlik, ebeveyn kaybı) Olumsuz ebeveyn tutumları (ilgisizlik, çocukla yakın ilişki içinde olmama, dayak gibi metotları disiplin aracı olarak kullanma gibi)
- Gerekli aile denetiminden/korumasından uzak olmak
- Ebeveynlerin eğitim sürecini desteklememesi
- Ailede başka çocukların ihmal/istismara uğraması
- Ebeveynlerde psikiyatrik sorun/madde kullanımı

- İstenmeyen/erken gebelik/çok gebelik
- ❖ **Çocuğa özel koşullar**
 - Engellilik durumu/sağlık sorunları
 - Travmatik olaylara maruz kalmak
 - Özel eğitime gereksinim duyma
 - Okul devamsızlığı
 - Akran şiddetine maruz kalma ya da şiddet uygulama
 - Gelişimin sorunlu ilerlemesi/çocuğun sorunlarının erken algılanmaması/uyum sorunu yaşaması
- ❖ **Çevresel koşullar**
 - Çevrenin olumsuz davranışlar sergilemesi (madde kullanan, suçla ilişkilendirilmiş akran çevresi)
 - Yetersiz eğitim koşulları
 - Olumlu örneklerin eksikliği
- ❖ **Toplumsal koşullar**
 - Dışlanma/ayrımcılık
 - Şiddet kültürünün kabulü
 - Medyanın olumsuz etkileri
 - Yeterli sağlık ve sosyal hizmet desteğinin olmaması
 - Devletin yeterli önleyici mekanizmalarının olmaması
 - Devletin gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede yeterli olmaması

5.2.1.2.Koruyucu Faktörler

- ❖ **Çocuk koşulları**
 - Akranlarıyla olumlu ilişkiler içinde olması
 - Olumlu ilgi alanlarının olması
 - Zeka düzeyinin ortalama üstü olması
 - Sağlıklı olması ve gelişiminin olumlu ilerlemiş olması
 - Kolay bir mizaca sahip olması
 - Olumlu bir bakışa sahip olması
 - Aktif bir baş etme stiline sahip olması
 - Öz güveninin yüksek olması
 - İçsel kontrol odağına sahip olması
 - Özerklikle yardım isteme arasındaki dengeyi bulmuş olması
- ❖ **Aile koşulları**
 - Ebeveyn-çocuk arasında sıcak, olumlu ilişkilerin varlığı
 - Ebeveynlerle istikrarlı ilişkilerin varlığı
 - Destekleyici aile ortamı
 - Ev ortamının yapısının istikrarlı ve düzenli olması
 - Ailenin çocuğa yeterli gözetim vermesi
 - Geniş ailenin destek sunması ve yardım etmesi
 - Ebeveynlerin çocuklarına olumlu baş etme becerileri ve yetkinlik modeli sunmaları
 - Ebeveynlerin çocukları için olumlu beklentilere sahip olmaları

- Ebeveynlerin eğitilmiş olması
- ❖ **Sosyal/Çevresel koşullar**
- Ekonomik koşulların yeterliliği
- Sağlık ve sosyal hizmetlere rahat ulaşım
- Ebeveynin iş güvencesi
- Barınma koşullarında yeterlilik
- Kaliteli okullara gitmek
- Aile dışı çocuğa rol modeli olan destekleyici yetişkinlerin varlığı

Yukarıda listelenen birinci ve ikinci düzey riskleri azaltmaya ve koruyucu faktörleri artırmaya yönelik önleme çalışmaları kuşkusuz bir kurumun altından kalkabileceği bir iş değildir. Dolayısıyla, önleme çalışmaları birçok kurum ve bağlı buldukları bakanlıkların birlikte yürütmesi gereken ve ortak bir anlayış sonrasında planlanıp gerçekleştirilebilecek bir adımdır. Önleme yaklaşımını önemseyen bir devlet anlayışı çalışmaların koordinasyonu için elzemdir.

6. Erken Uyarı Uygulamaları

Erken uyarı uygulamasının ilk adımı çocukların yaşamlarındaki risklerin gerçekleşmesine neden olan olumsuz koşulların gözlenmesi ve kurum içi ilgili yönlendirmelerin yapılmasını içermektedir. Okuldaki erken uyarı uygulamalarından bahsediyorsak ana sınıfından başlayarak öğrencinin mezun olduğu ana kadar yürütülecek bir gözlem sürecidir.

Bilimsel literatürde risk faktörleri olarak ele alınan şu başlıklar bulunmaktadır.

- Ailevi sorunlar (parçalanmış aile, geçimsizlik gibi)
- Yoksulluk (maddi yetersizlik, işsizlik)
- Ebeveynlerde ciddi psikiyatrik hastalık ya da madde kullanımı/bağımlılığı
- Ebeveynlerde yüksek stres düzeyi
- Ebeveynlerin çocuğa ilişkin olumsuz tutumları
- Aileden başka bir çocuğun bakım tedbiri için alınmış olması
- Ailenin yakın dönemde travmatik olaylar yaşamış olması
- Ailenin bakım vermekte olduğu özür/ hasta/yaşlı bireyin olması
- Çocuğun uyum sorunları yaşamaması
- Çocuğun saldırgan davranışlarının olması/zorbalığa maruz kalması
- Çocuğun akran ilişkilerinde zorlanması
- Çocuğun akademik olarak ciddi oranda zorlanması
- Çocuğun okul devamsızlığı göstermesi
- Çocuğun psikolojik sıkıntı içinde olması
- Çocuğun sigara/madde kullanımı

Risklerin tespiti durumunda; yapılan gözlem sonucunda eğitim kurumu sorumlusu, belirlenen çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek risk altında olduklarını tespit ederse erken uyarı uygulamasının etkin bir şekilde işleyebilmesi için bu çocuk ve ailelerinin, gereksinimleri doğrultusunda gerekli yardım ve hizmetlere yönlendirilmesini destekler.

Önleme çalışmaları toplumda var olan sorunlara ve bu sorunların çocuklar için doğurduğu risklere yönelik erken müdahaleyi içererek çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyecek ve yaşam kalitelerini azaltacak durumlara maruz kalmalarını engellemeyi hedeflemektedir. Bu hedeflere

yönelik çalışmalar riskleri azaltmaya, risklere maruz kalan çocukların ve ailelerin gelişimlerini iyileştirmeye ve olumsuz gelişimi engelleyebilecek koruyucu faktörleri artırmaya odaklanmaktadır. Önleme çalışmaları üç farklı düzeyi kapsar. *Birincil düzey önleme* ayırım gözetmeksizin her kesime sunulan önleyici programları kapsar.

Birincil düzey önleme; belirli becerileri çocuk ve gençlere ya da onların ebeveynlerine kazandırarak, gelişimlerinin olumlu ilerlemesine katkıda bulunarak sorunların ya da risklerin oluşmasını önlemeyi içerir.

İkincil düzey önleme; risk altındaki kişilere sunulan programları kapsar. Bu düzeyde amaç riskin gelişimini durdurmaya çalışmaktır ya da oluşmuş risklerin olumsuz etkilerini azaltarak geleceğe yönelik koruyucu çalışmalar yapmaktır. Sunulan hizmetlerle hedeflenen çocuk ve gençlerin yaşadıkları sorunları erken dönemde teşhis ederek gerekli adımları atmaktır.

Üçüncül düzey önleme ise sorun yaşayan kesime sunulan ve sorunun daha da büyümesini ya da tekrarlamasını önlemek için planlanmış çalışmaları kapsar. Bu düzey önlemeden çok tedaviyi kapsar. Daha az kişiye sunulmasına rağmen sorunların boyutu daha ciddi ve verdikleri zarar daha ağır olduğu için maddi ve manevi yönden en pahalı düzeydir.

6.1. İlgili Kurumlar

Türkiye’de önlemeye yönelik çalışan kurumların var olan kaynaklar ve geliştirilebilecek açılarını ele alabilmek, hem mevcut durum tespiti açısından hem de önerilecek yeni mekanizmanın dayandığı kurum ve işleyişleri açısından gereklidir. Konuyla ilgili farklı düzeylerde devreye girerek görev alan kurumlar, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve onlara bağlı yerel kurumlardır.

Milli Eğitim Bakanlığı

Milli Eğitim Bakanlığı çocuklarla uzun süreli yoğun temasın bulunduğu tek bakanlıktır. Zorunlu eğitim sayesinde çocukların uzun dönemde gelişimlerinin takibini de olası kılan eğitim sistemi çocukların gelişiminde çok önemli bir rol oynar. Eğitim sistemi özellikle yoksunluk ve yoksulluk içinde büyüyen çocuklara kaliteli eğitim ve eğitici bir sosyal ortam sağlayabildiği oranda çocuklar için koruyucu faktörlerin artmasına neden olabilir. Bu yönüyle de eğitim sistemi önleme çalışmalarının temelinde yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde önleme çalışmaları, bugün Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak görev yapan Genel Müdürlüğün çalışma alanına girmektedir. Bünyesinde rehberlik hizmetlerini ve özel eğitim hizmetlerini örgütleyen bu yapı açısından “eğitim sisteminde eğitsel-mesleki gelişim, yönlendirme, önleme ve psikososyal müdahaleye yönelik ruh sağlığı hizmetleri, aile rehberliği, kurumsal danışmanlık, psikolojik ölçme değerlendirme yöntem ve araçlarının temini, geliştirilmesi ve dağıtımına ilişkin rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini vermek, çeşitli eğitim tür ve kademeleri arasında rehberlik hizmetlerinin bir bütün olarak verilmesini, hizmetlerdeki yöntem ve araçların bilimsel standartlara uygunluğunun sağlanması” rehberlik misyonunu oluşturmaktadır.

Konuyla İlgili İşbirliği Yapılan Kurumlar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Tüm risklere karşı ailenin bütünlüğü ve aile bireylerinin korunmasıyla ilgili çalışmaları bağlı kuruluşları aracılığıyla yürütmektedir.

Sağlık Bakanlığı

Konuyla ilgili teşhis, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerini bağlı kuruluşları aracılığıyla sunmaktadır.

Adalet Bakanlığı

Bağlı yerel kuruluşları aracılığıyla şiddet mağduru kişi/kişiler ya da tanıkların ifadeleri doğrultusunda yasaların yerine getirilmesini sağlamakla görevli bakanlıktır. Ayrıca, çalışma alanının sivil toplum kuruluşları olan Barolar tarafından da hukuki destek verilmektedir.

6.2. İlgili Kurum Personelinin Sorumlulukları

Çocuklarla çalışan kurumlar ve meslek elemanları, takip ettikleri bir çocukla ilgili riskli bir durumun varlığından şüphe duymaları halinde çocuğun korunması için etkin adımlar atmak ve karar verebilmek ihtiyacıyla, çocukla çalışan diğer uzmanlardan ve meslek elemanlarından şüphe duydukları konu ile ilgili bilgi alma ihtiyacı hissedebilirler. Ancak bu hassasiyetle yaklaşılması gereken bir konudur ve **çocuğun özel hayatı ile ilgili bir bilginin paylaşılması aşağıdaki gerekçeler ile yapılırsa** kabul edilebilirdir:

- Mağdur çocuk ise ve bu mağduriyetinin giderilmesi ve tedavisinin sağlanması için
- Mağduriyete sebep olan kişi hakkında yasal işlem yapılması için
- Başka mağduriyetleri önlemek
- Çocuğun sağlığı ve güvenliği tehlike altında ise
- Sorunun çözümü için diğer kurumlara ihtiyaç duyulması halinde
- Suç varsa
- Suç konusunda açık ve yakın tehlike varsa suç işlenmesini önlemek için
- Kişi güvenliği tehdit altında ise
- Kendine veya başkasına zarar verme riski varsa

6.3. İlgili Kurum Personelinin Yasal Yükümlülükleri

Görev tanımı gereği erken uyarı uygulamaları ve önleme çalışmalarını yürütmekte olan personelin konuyla ilgili yasal yükümlülükleri aşağıdaki kanun ve yönetmeliklerde tanımlanmıştır.

Madde 6 (1) Adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu ASPB ilgili birimlerine bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla ASPB ilgili birimlerine başvurabilir. (2) ASPB ilgili birimleri kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapar.

Bu yükümlülüğü yerine getirmemek yani koruma altına alınması gereken bir çocuğun, koruma ile görevli kuruma bildirilmemesi Türk Ceza Kanunu 257. maddesi gereğince görevi kötüye kullanma suçunu oluşturabilir.

Madde 257. - (1) ... (2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerini yapmaktan ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da ... kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) ...

Adli bildirimde bulunma yükümlülüğünün ihlali, bildirim konusu olay bir istismar olduğunda (cinsel veya fiziksel) suç oluşturur. Türk Ceza Kanunu'nun 278. ve 279. maddeleri uyarınca çocuklarla çalışan doktor, hemşire ve öğretmen gibi meslek sahiplerinin adli bildirim yükümlülüğünü ihlal suçunu düzenlemektedir.

Madde 278. - (1) İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) İşlenmiş olmakla birlikte, sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması hâlen mümkün bulunan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır. (3) Mağdurun onbeş yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan özürsüz olan ya da hamileliği nedeniyle kendisini savunamayacak durumda bulunan kimse olması hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılır.

Madde 279. - (1) Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun, adli kolluk görevini yapan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkra göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

İstismar durumlarında bildirim her iki bildirim de kapsadığına dikkat edilmelidir. Dolayısıyla, duygusal, fiziksel ve cinsel istismar durumları karşısında **ASPB/Kolluk kuvvetleri/Cumhuriyet Savcılığına** bildirim yapılması gerekmektedir.

Bu tür durumlarla karşılaşan ya da çocuğun sergilediği belirtiler yüzünden ihmal ya da istismar şüphesi duyan farklı meslek elemanlarının taşıdıkları sorumluluk oldukça yüksek olduğu için doğru tanılama bilgisine sahip olmaları ve diğer uzmanlarla işbirliği içinde konuyu ele almaları elzemdir.

ÖNEMLİ: İhmal ve istismar şüphesi bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesi için yeterlidir. Öğrendiği suç iddiasının doğruluğunu araştırmak veya bu şüpheyi destekleyecek kanıt aramak bildirimde bulunacak kamu görevlisinin sorumluluğu değildir. Bu yükümlülüğün amacı soruşturma ve kovuşturma makamlarının suç şüphesi olan durumlardan haberdar olmasını sağlamaktır, delil toplamak ve iddianın doğruluğunu araştırmak ve iddiayı destekleyecek delilleri toplamak, soruşturma ve kovuşturma makamlarının görevidir. Korunma ihtiyacı olan çocuğun bildirilmesi bakımından da bildirimde bulunacak kamu görevlisinden bu ihtiyacı kanıtlayacak bir sosyal inceleme yapması ve alınacak tedbiri belirleyecek derecede gerekçelendirme yapması beklenmez. Bu yükümlülüğün amacı da çocuğu korumakla sorumlu kurumun gerekli incelemeyi başlatmasını sağlamak üzere ihtimalden haberdar olmasını sağlamaktır.

Öte yandan elbette hiç bir meslek elemanı haksız bir ihbarda bulunarak aileyi ve çocuğu zor bir sürece sokmak istemez. Ancak, şüphe uyandırması gereken bulguları incelenmeye almamak ya da gerekli yönlendirmeleri yapmamak zarar gören bir çocuğu çoğu kez kötüleşen koşullara terk etmekle eşittir.

6.4. Okul Personelinin Kurum İçi Yönlendirme Prosedürü

Öğretmenin, yoğun bir biçimde iletişimde olduğu çocukları, yakından tanınması, dikkatli olması, her türlü farklılığa karşı hassasiyetle yaklaşması neticesinde ortaya çıkan gözleme dayalı duygu ve düşüncenin, çocuğun içinde bulunduğu risklerle ilgili fikir vermesi olasılığının güçlü olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda eğitimcide, çocuğun yaşamındaki koruyucu faktörlerin riskleri

azaltmaya yetmeyeceği yönünde bir kanı oluşuyorsa, durumu okul içi ilgili personel; rehber öğretmen ve yöneticilerle paylaşmalıdır. Bu süreçte rehber öğretmen tarafından başlatılan prosedürün destekleyici takibini yapması da öğretmenden beklenen bir diğer sorumluluktur.

7. Şiddetin Önlenmesinde Strateji ve Metotlar

Öncelikle, önleme çalışmaları risklerin temeline inerek nedenler ve onları oluşturan koşullar üzerine odaklanmalıdır. Bu koşullar bilimsel araştırmalarda risk faktörleri olarak bulunmuştur. Aynı zamanda araştırmalar koruyucu faktörlerin gelişmesine yardımcı olan programların da önleme konusunda önemli bir rol oynadıklarını göstermektedirler. Yalnız bu noktada önemli olan önleme çalışmalarının, birçok kurumun ortak anlayış ve yaklaşımla çalışmasını gerektirdiği konusudur.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) 2006 yılında yayınladığı "Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi Raporu"nda önlemeye yönelik belli adımlar önerilmiştir (DSÖ, 2006, s:37):

1. Eşgüdümlü çalışmaların sağlıklı ilerleyebilmesi için bir kurumun başkanlığında çalışmaların planlanması
2. Risk etmenlerinin en iyi şekilde ele alınabilmesi için farklı sektörlere görev verilmesi
3. Çocuklara yönelik kötü muamele ile ilgili epidemiyolojik bilgilerin ve önleme yolundaki girişimlerin belirtildiği mevcut durumu gösteren ulusal raporların hazırlanması
4. Somut hedefleri, girişimleri ve göstergeleri de içeren bir eylem planı dahil olmak üzere çocuklara yönelik kötü muamelenin önlenmesi stratejisini özetleyen bir belge hazırlanması

Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği adımlar önleme çalışmalarının bir devlet politikası olarak ele alınıp, konunun muhatap tüm ortaklarıyla birlikte ortak bir yaklaşımın benimsenip, konu ile ilgili göstergelerin izlenmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu tür bir yaklaşımla ülkedeki/bölgedeki risk koşullarının izlenmesi ve sunulan önleme çalışmalarının etki düzeylerinin takibi sağlanabilir. Bilimsel çalışmalar ışığında ne tür çalışmaların hangi koşullarda etkin olduğunun belirlenmesi ve etkinliği değerlendirilmiş uygulamaların öne çıkıp yaygınlaştırılması, kaynakların kullanımı açısından da son derece önemli olacaktır. Dünya Sağlık Örgütü'nün çocukların kötü muameleye maruz kalmalarına ilişkin risklerin önlenmesine yönelik önerdiği stratejiler aşağıda maddelenmiştir (DSÖ, 2006, s: 38):

- Hukuk reformu ve insan hakları alanında gelişmeler sağlanması (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin yasalara aktarımı, güvenlik ve yargı sisteminin güçlendirilmesi, sosyal, ekonomik ve kültürel hakların geliştirilmesi)
- Yarar sağlayacak sosyal ve ekonomik politikalar geliştirilmesi (erken dönem çocuk bakımı ve eğitimi, herkesin ilk ve ortaöğretime devam etmiş olması, işsizliği azaltacak ve etkilerini hafifletecek önlemler alınması, iyi sosyal koruma sistemlerinin geliştirilip uygulanması gibi hedeflerin gerçekleşmesini sağlayacak programların üretilmesi)
- Ekonomik eşitsizliğin azaltılması (yoksullukla mücadele, gelir ve cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması)
- Çevresel risk etmenlerinin azaltılması
- Sığınma evleri ve kriz merkezlerini artırılması

- Sağlık görevlilerinin risk altındaki çocukları belirleyip yönlendirebilmesi için eğitilmesi
- Ev ziyareti programları
- Çocuk yetiştirme eğitimi
- İstenmeyen gebeliklerin azaltılması
- Doğum öncesi ve sonrası bakım hizmetlerine erişimin artırılması
- Çocukların potansiyel olarak istismarcı durumları belirleyebilmeyi ve bunlardan kaçınabilmeyi öğrenmeleri

Bebeklik ve çocukluk döneminin ilk yıllarında uygulanan önleme çalışmaları çok büyük oranda annelere verilen hizmetler üzerinden örgütlenmektedir. Daha sonraki yıllarda ise, ebeveyn programlarına ek olarak çocuk ve gençlere yönelik programlara ağırlık verilmektedir.

7.1. Okul-Aile İletişimi

Öğretmenlerin, öğrencilerin ebeveynleri ile yakın ve sıcak bir ilişki kurmaları öğrencinin eğitim yaşantısında önemli bir rol oynayan aile-okul işbirliğini güçlendirici bir role sahiptir. Aile ile eğitim kurumu arasında kurulan bağın öğrencinin eğitim hayatının en başından itibaren etkileri görülmektedir. Karşılıklı güven ve işbirliği içinde kurulan ilişki sayesinde aileler çocuklarının eğitimlerine daha da güçlü bir yatırım yaparlar. Ailelerin ve öğrencilerin temel ihtiyaçları içinde buldukları koşulları daha iyi anlayarak belirlenebilir. Öğrencilerin güçlü ve zorlandıkları yönlerini tanımak öğretmenlere ışık tutar. Tüm zaman kısıtlılıklarına karşın, zorlanan bir öğrencinin ailesi ile kurulan temas sonrasında öğrencinin durumuna dair edinilen bilgiler öğretmene öğrenciyi doğru değerlendirmesi için olanak sunarken, ailesi için de çok önemli bir köprü görevi görebilir. Anasınıfı öğretmeninden başlayarak sınıf öğretmeni ve sınıf rehber öğretmenin öğrencinin velisi ile yapacağı periyodik görüşmeler çerçevesinde velisi ile öğrencinin gelişimi için işbirliği yapmak üzere karşılıklı bilgilendirici bir iletişim içine girmek önemlidir. Velisinden ailenin koşulları ve öğrencinin özellikleri hakkında bilgi almak, veliye de öğrencinin sınıftaki performansı ile ilgili bilgi vermek öğretmen-veli arasındaki temel iletişimi belirler. Erken uyarı modeli içinde öğretmen-veli ilişkisinin önemli bir yeri vardır.

Ancak diğer yandan hepimizin yakından bildiği üzere ailenin okulla iletişimini arttırmak çok kolay olmamaktadır. Yapılan etkinliklere ilgili veliler katılmakta asıl okulda olması beklenen veliler ise okula çekilememektedir. Bu iletişimi arttırmanın en iyi yolu aile ziyaretleridir. Çocuğun küçük yaşlarından itibaren takibini yapan bir öğretmen için bu ziyaret bir sorun olmazken okul değişikliği nedeniyle hem de büyük sınıflarda öğrenim gören bir öğrencinin ev ziyareti öğretmen için çeşitli riskler taşıyabilmektedir. Böyle bir durumda okulun yerel çevresinden (ASPB ya da emniyet temsilcisi vb.) destek alınması önerilebilir.

7.2. Önleme Eğitim Programları

7.2.1. Ebeveynlere Yönelik Önleme Programları

Gebelikten başlayarak erken çocukluk döneminde en sık başvurulan ve etkili olduğu görülen önleme çalışması ebeveynlere yönelik eğitim ve hizmetlerdir. *Ebeveynlere yönelik eğitimler, ev ziyaretleri ve destek grupları* en sık kullanılan metodlar arasındadır. Ebeveynlere yönelik eğitimlerin içeriğine bakıldığında önleme açısından önemli olan temel konular çocuk gelişimi ve çocuğun

özellikle olumsuz davranışlarına yapıcı tepkiler vermedir. Ebeveyn eğitim programları uzun yıllardır oldukça geniş bir uygulama alanında kullanılmaktadır. Eğitimlerin bir kısmı ev ziyaretleri esnasında, bir kısmı ise grup olarak ebeveynlerle yapılan çalışmalarda verilmektedir. Yine erken dönem önleme çalışmaları arasında en yoğun olarak kullanılan metod ev ziyaretleri olmuştur. Bu ziyaretlerin çıkışı fiziksel olarak risk altındaki bebeklere yönelik başlamış olsa da günümüzde yoğun bir şekilde ilgi gören bir metottur. Eğitimli hemşire ya da sosyal hizmet uzmanları tarafından ev ziyaretlerinde sunulan gerek eğitim, gerek aileleri ihtiyaç duydukları hizmetlere yönlendirme (örneğin nakdi yardım kuruluşlarına, danışmanlık hizmetlerine yönlendirme) oldukça etkin işleyen ayaklarıdır. Yapılan araştırmalar, bu tür eğitimlerin olabildiğince erken dönemden başlayarak (örneğin gebelik döneminden) çocuğun ilk yıllarını da kapsayacak şekilde planlanmasının ebeveynlerde uzun dönemdeki davranış değişikliği ve çocuktaki olumlu etkilerinin belirmesi açısından önemini göstermektedir. Ayrıca ebeveynlere grup ortamında başka ebeveynlerle konuşarak destek almalarını sağlayan destek grupları da oldukça sık kullanılan bir metottur.

Son yıllarda eğitim programlarından daha kapsamlı olan *aile müdahale programları* geliştirilmiştir. Bu programlar özellikle çocukların sorunlu davranışlara kaymamaları için aile dönüştürücü nitelikte olan programlardır. Amacı, eğitim programlarından farklı olarak, birebir ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkide var olan problemleri davranış kalıpları üzerinde çalışarak, ebeveynlerin davranışlarının değişimini sağlamaktır. Bazı programlarda oldukça yapılandırılmış bir müfredat eşliğinde 6-16 oturumda çocuktaki sorunlu davranışla baş etme stratejileri ile ebeveynlik becerileri üzerinde doğrudan çalışılmaktadır. Ailelerdeki koruyucu faktörlerin artması için de uygulanan bu tür müdahale programlarının etkin olması için en az 45 saat olması gerektiği vurgulanmaktadır (Kumpfer ve Alvarado, 2003). Etkinliği bilimsel çalışmalarla gösterilmiş aile müdahale programlarının içeriği 3 ayaktan oluşmaktadır:

1. Ebeveynlere yönelik beceri gelişimi programı,
2. Çocuklara yönelik beceri gelişimi programı,
3. Ebeveynler ve çocuklar ile birlikte tüm aileye yönelik alıştırma görüşmeleri.

Bu üç ayağın eş zamanlı çalışması ile ailedeki tüm parçaların aynı zamanda değişime uğraması ve bu değişimi olumlu deneyimleyebilmeleri için gerekli ortamların sunulması söz konusudur. Ebeveynlere çocuklarıyla terapötik oyun oynama becerisi verildiğinde, çocuk-ebeveyn ilişkisinin güçlendiği ve çocuktaki olumsuz davranışların azaldığı görülmüştür (Egeland ve Erickson, 1990). Genel olarak etkinliğine bakıldığında, ebeveyn müdahale programlarının çocuklarda antisosyal davranışlarda düşüşe, çocuk beceri gelişimi programlarının çocuklarda sosyal gelişimin hızlanmasına, aile beceri programlarının ise aile içinde olumlu iletişimin oluşmasına ve ilişkilerin iyileşmesine yol açtığı görülmektedir (Kumpfer ve Alvarado, 2003).

7.2.2. Çocuklara Yönelik Önleme Çalışmaları

Çocuklara yönelik önleme çalışmalarında amaç onların her türlü gelişimsel gereksinimlerini karşılayarak ve gerekli becerileri edinmelerini sağlayarak risklere karşı güçlenmelerine destek olmaktır. Çoğu kez eğitim sisteminin müfredatlarında yer alan bu tür beceri eğitimleriyle çocukların donanımlarının artırılması sağlanmaktadır. Ancak unutulmaması gereken nokta, çocuklarda sağlanan değişimin kalıcı olması, çocuğun içinde bulunduğu koşullarla (aile ve çevre) ilişkilidir. Risklere yönelik sadece çocuklara belli bilinçlendirme ya da beceri eğitimi vermek, o riskler yaygın bir şekilde aile içinde ya da çocuğun çevresinde varken etkili olmamaktadır. Alkol ya

da madde kullanımı bu noktada iyi bir örnek olmaktadır. Eğer ailede aşırı alkol tüketimi ya da madde kullanımı var ise çocuklara, ebeveynlerinin bu konudaki tutumlarında değişiklik yaratılmadan, alkol ya da madde kullanımına yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapmak yeterli değildir. Aynı şekilde, çocuğun akran grubu ya da mahallesinde aşırı alkol tüketimi ve madde kullanımı kabul gören bir davranış ise, okulda çocuklara alkol ve maddenin zararlarına yönelik eğitim vermek çok etkili olamayacaktır. Dolayısıyla, çocuklara yönelik önleme çalışmaları planlanırken, bu çalışmaların çocuğun bulunduğu birçok ortamda da uygulanır olmasını sağlamak gerekmektedir.

Çocukların olumlu gelişimini desteklemek için oluşturulan önleme programlarında genelde aşağıda sıralanan konular ele alınmaktadır:

- Yaşam Becerileri Eğitimi
- Sosyal Beceri eğitimi
- Problem-çözme ve baş etme becerileri eğitimi
- Kendini koruma eğitimi

Bu konuların çocuklara belirli beceriler sağlayarak sağlıklı seçimler yapabilmeleri ve olumsuz davranışlar (antisosyal davranışlar, şiddet eğilimli davranışlar, alkol/madde kullanımı, okul devamsızlığı gibi) edinmemeleri için de temel oluşturduğu düşünülmektedir.

Çocuk ve gençlere yönelik temel beceri eğitimlerine ek olarak, çeşitli konularda bilinçlendirme ve önleme çalışmaları da yürütülmektedir. Yurtdışında özellikle alkol ve madde kullanımını ve ergen ebeveynliğini engellemeye yönelik programlar sıkça kullanılmaktadır. Çoğu zaman okul sistemi içinde gerek rehberlik saatlerinde gerekse çeşitli STK'ların okul ortamını kullanarak çocuk ve gençlere bu konularda "hayır" diyebilmeyi öğretmeye yönelik çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Ayrıca okullarda yaygın bir şekilde uygulanan şiddeti önleme çalışmaları da bulunmaktadır. Bu tür olumsuz davranışları engellemeye yönelik etkin önleme çalışmaları çocukların bu davranışları göstermeye başlama yaşından oldukça önce verilmeye başlanmalıdır ki gelişimsel olarak bu davranışlara karşı açık döneme girdiklerinde çocuklar yeterince akran baskısına "hayır" diyebilir durumda olsunlar. Ayrıca, sunulan programların çocukların gelişimsel ve sosyo-kültürel özelliklerine uygun olması dikkat edilmesi gereken başka bir konudur.

7.2.3. Çocuklarla Çalışan Meslek Elemanlarının Önleme Konusunda Eğitilmeleri

Önleme çalışmalarının bir başka vazgeçilmez ayağı çocukla çalışan tüm meslek elemanlarının çocuklara yönelik riskler konusunda eğitilmiş olmaları, ihmal ve istismar bulgularını ve bu süreçlere yol açabilen koşulları algılayabilir düzeye gelmeleridir. Sunulan eğitimler sonucunda meslek elemanlarının sadece risklere ilişkin bulguların varlığı konusunda hassasiyet geliştirmesi yeterli olmayıp, bu kişilerin aynı zamanda gelişimi olumlu etkileyecek koruyucu faktörleri de öğrenmesi gerekmektedir. Böylece her meslek elemanı, hem çocukların ve ailelerin koşullarını daha iyi değerlendirebilecek bir düzeye gelebilir, hem de çocuk ve ailelerle çalıştıkları kapasite içerisinde kendilerinin çocukların olumlu gelişime nasıl katkıda bulunabileceklerine dair farkındalıklarının artması sonucu davranışların dönüştürülmesi sağlanabilir. Son olarak, çocuklarla çalışan her meslek elemanının çocuklara ilişkin risklerin farkına vardığında önleyici adımlar atmak için neler yapması gerektiği ve ilgili mekanizmalara yönelik bilgi sahibi olması son derece elzemdir. Dolayısıyla, bu elemanların yönlendirme konusunda donanımlı olması da istenmektedir.

7.3. Olumlu Gelişimin Desteklenmesi

Önleme çalışmalarında son yıllarda yurtdışında sıkça kullanılan bir başka kavram önleyici adımlarla “olumlu gelişimin desteklenmesi” noktasıdır. Sadece risklere odaklanmak ve riskleri azaltmaya çalışmak günümüzde önleme çalışmalarında yeterli görülmemektedir. Risklerin azalması ya da ortadan kalkmasının, olumlu gelişimin mutlaka gerçekleşeceği anlamına gelmediği görülmüştür. Ayrıca “Çocuğun yüksek yararının gözetilmesi” ve çocuğun “esenliğinin desteklenmesi” kavramları da yalnızca risklere yoğunlaşmayıp, olumlu gelişimi destekleyecek unsurların var olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Dolayısıyla, önleme çalışmalarında sadece madde kullanımı riski ya da okul terk riski kişinin gelişiminden bağımsız ele alınmayıp, daha bütünsel bir yaklaşımla, gelişmekte olan kişinin temel yaşam becerilerine (sağlıklı ilişki kurabilme, özdenetim, duygu denetimi gibi) yatırım yapılarak, riskli durumlar karşısında daha “dayanıklı” kalmaları sağlanmaktadır. Çocuğa ya da gence bütünsel bakan ve onun sağlıklı gelişimi için gereken koşulların yaratılmasına odaklanan bu bakış açısı, önleme çalışmalarını şekillendirmektedir.

Öğrencilerin yaş düzeyine göre farklılaşan içerikte “Bağımsız Yaşam Becerilerinin” geliştirilmesine dönük eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması gereksinimi açtırır.

Bu programlar bazen bağımsız oturumlar şeklinde tasarlanmalı, belirli risklere yönelik spesifik (madde bağımlılığıyla mücadele eğitimi gibi) olarak uygulanmalı bazen de okullarda uygulanmakta olan müfredatın içeriğine dahil edilerek fırsat eğitime çevrilmelidir.

Amacına uygun hazırlanan programlarla;

- Çocuk ve gençlerin, kişisel ve sosyal becerilerinin arttırılmasını desteklemesi,
- Süreci yöneten uzman kişilerle, güvene dayalı iletişim kurmaları ve sürdürülebilmelerinin sağlanması,
- Okul temelli olduğu için kapsamlı bir sosyal etki modeli yaratması mümkün olmaktadır.

Hazırlanan program ile çocuk ve gençlerin, eleştirel düşünme yetileri geliştirilerek yaratıcı düşünme, doğru karar verme, etkili iletişim kurma, öz-bilinç geliştirme, empati yapabilme, duygularla başa çıkabilme, doğru algı ve olumlu davranış geliştirebilme yoluyla kişiliklerini güçlendirmeleri ve dayanıklılıklarının arttırılması sağlanabilmektedir.

7.4. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılmasına İlişkin Çalışmaları

Aileden sonra çocukların ve gençlerin davranışlarını kontrol eden ve onları toplumsallaştırarak geleceğe hazırlayan en önemli kurum okuldur. Çocuklar zamanlarının önemli bir kısmını okul ve diğer eğitim ortamlarında (eğitim merkezleri, kurs vb.) geçirmektedirler. BM Çocuk Hakları Sözleşmesini kabul eden her ülke, çocuklarına şiddetten arındırılmış ve kaliteli bir eğitim imkânı sunma ve “okul disiplininin insani saygınlık çerçevesinde ve sözleşme hükümleriyle tutarlı bir biçimde sağlanması” konusunda sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak bütün bu beklenti ve yükümlülüklerle rağmen çocukların şiddete uğradığı ortamlardan birisi de okul ve eğitim ortamları olmaktadır. Çocukların okullarda maruz kaldıkları şiddet çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir. Bu manada okullarda çocuklara karşı hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uygulanabilmektedir.

Vurmak, kulak çekmek, itmek ve benzeri şekillerde oluşan fiziksel cezalandırma ya da tehdit, aşağılama ve benzeri yollarla oluşan psikolojik cezalandırma okulda görülebilecek en yaygın şiddet türü olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, cinsiyet ayrımı, bu manada aşağılama, cinsel saldırılar ve tacizler, akran zorbalığı, fiziksel saldırı, dövüş, çetelerin faaliyetleri, gasp, okula yaralayıcı-delici-ateşli silah getirilmesi ve kullanılması, okul baskınları, kaçırımlar vb. okul ortamında çocuğa karşı şiddet türleri olarak sayılabilir. Okul ve eğitim ortamlarında çocuğa karşı şiddet; öğretmenler, idareciler ve diğer okul çalışanlar tarafından uygulanabileceği gibi diğer çocuklar, okul dışından gelenler ve öğrenci velileri tarafından da uygulanabilmektedir.

Bu durumda okul ve eğitim ortamlarının çocukların yetişmesi ve refahı açısından vazgeçilmez mekânlar olduğu göz önünde bulundurularak okul ortamlarında şiddeti önleyici tedbirler alınmaktadır (Yalçın, 2011).

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde önleme çalışmaları özellikle Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün çalışma alanına girmektedir. Genel Müdürlük bünyesinde rehberlik hizmetlerini ve özel eğitim hizmetlerini örgütleyen bu yapı açısından "eğitim sisteminde eğitsel-mesleki gelişim, yönlendirme, önleme ve psikososyal müdahaleye yönelik ruh sağlığı hizmetleri, aile rehberliği, kurumsal danışmanlık, psikolojik ölçme değerlendirme yöntem ve araçlarının temini, geliştirilmesi ve dağıtımına ilişkin rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini vermek, çeşitli eğitim tür ve kademeleri arasında rehberlik hizmetlerinin bir bütün olarak verilmesini, hizmetlerdeki yöntem ve araçların bilimsel standartlara uygunluğunun sağlanması" rehberlik misyonunu oluşturmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından; okulda şiddet, saldırganlık, zorbalık ve diğer risk faktörlerini önleme ve müdahale hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için, "Okullarda Şiddetin Önlenmesi" konulu bir genelge (genelge no: 2006/26) yayınlanmıştır. Genelgede, sekreteryaya hizmetleri Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. (O.Yön.2008). Genelge ile okul müdürlüklerine, rehber/danışman öğretmenlere ve öğretmenlere birtakım görev/sorumluluklar yüklenmiştir.

7.4.1. MEB Tarafından Yürütülen Önleme Çalışmaları (2006-2010)

I.Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu, 2006

MEB, tarafından 28-31 Mart 2006 yılında İstanbul'da uluslararası katılımlı 1.Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler sempozyumu düzenlemiştir. Sempozyum süresince akademisyen ve araştırmacılar konuyla ilgili bilimsel araştırmalarını aktarmışlar, şiddetin tanımını, şiddetin türlerini, şiddetin nedenlerini ve sonuçlarını, ortaya koymuşlardır. Son gün yapılan grup çalışmalarında, okul ve çevresinde şiddeti önlemek için doğrudan öğrencilere yönelik izlenmesi gereken stratejiler, okul yönetimi ve öğretmenlere ilişkin izlenmesi gereken stratejiler, aile ve toplum düzeyinde izlenecek stratejiler, kamu kurum ve kuruluşlarının merkez ve yerel düzeyde izlenmesi gereken stratejiler geliştirilmiştir.

Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Çalıştayı, 2006

2006 yılı Mayıs ayında "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Çalıştayı" yapılmış ve çalıştay ile eğitim ortamlarında şiddet olgusuna yönelik olarak ne gibi çalışmaların

gerçekleştirilebileceğinin birimler tarafından dile getirilmesi, kurumların üzerlerine düşen görevlerin sınırları ve içeriklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı Sektör Toplantısı, 2006

2006 yılı Ağustos ayında "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı Sektör Toplantısı" yapılmıştır; 40'dan fazla kamu kurum ve kuruluşunun katılımıyla gerçekleştirilen çalıştay sonucunda, "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006-2011+)" ile merkezi ve yerel düzeyde gerçekleştirilmesi gereken çalışmalar belirlenmiştir.

Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006-2011+)

31 Ekim 2006'da İstanbul'da "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006-2011+)"in medyaya tanıtımı ve medyaya düşen görev ve sorumluluklara ilişkin medya temsilcileri ile toplantı yapılmıştır. Dokuz akademisyenden oluşan "Danışma Kurulu", çok sektörlü şube müdürleri ve uzmanlardan oluşan "Teknik Ekip" ve karar vericilerden oluşan "Üst Kurul" oluşturulmuştur. İllerde vali yardımcılar başkanlığında il yürütme kurulları oluşturularak il eylem planları doğrultusunda önleme odaklı faaliyetler gerçekleştirmek üzere çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Genelgesi, 2009

2009/09 numaralı "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması" konulu Genelge ile eylem planı çerçevesinde oluşturulan il yürütme kurullarının çalışmalarını izlemek ve değerlendirmek amacıyla raporlama formatı oluşturulmuştur.

2007-2008 Ülke Raporu

Çocuk ve gençlerin risklerden korunması 2007-2008 Ülke Raporu tamamlanmıştır. Bu çerçevede, Türkiye genelinde iller bazında yapılan eğitimlerden toplam 4.936.297 öğrenci, 2.086.204 veli ve 318.450 öğretmen faydalanmıştır.

Şiddetin Önlenmesi İçin Çocuk Hakları Konusunda Bilinç Kazandırılmasına Yönelik İşbirliği Protokolü

Çocuğa yönelik şiddeti engelleyecek toplumsal bir bilinç oluşturulması yönünde Milli Eğitim Bakanlığı ile Ankara Barosu iş birliğinde "Şiddetin Önlenmesi İçin Çocuk Hakları Konusunda Bilinç Kazandırılmasına Yönelik İşbirliği Protokolü" imzalanmış ve dönemin ilköğretim okullarında görevli yönetici ve öğretmenler ile velilere yönelik çeşitli eğitim faaliyetleri yürütülmüştür.

Anne-Baba Çocuk Eğitimi Projesi

Proje kapsamında özellikle aile içi şiddetin önlenmesini de içeren başta genç kız ve kadınlar olmak üzere tüm aile fertlerine eğitim verilmiştir. Öğretmen ve yöneticilere "Eğitim Ortamında Şiddetin Önlenmesi", "Aile, Toplum ve Eğitim Kurullarında Suç ve Şiddeti Önleme" vb. konularda seminerler düzenlenmiştir.

7.4.2. MEB Tarafından Yürütülen Önleme Çalışmaları (2010-2014)

Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı, 2010-2014

MEB tarafından hazırlanan 2010-2014 Stratejik Planı'nda, okullarda şiddetin önlenmesine yönelik hedeflere yer verilmiştir. "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı" kapsamında vaka analizi veri tabanı sonuçlarına göre anlamlı düzeyde şiddet olaylarının yaşandığı okul-kurum personelinin tamamı ile diğer okul-kurumlardaki personelin % 60'ının 2014 yılı sonuna kadar hizmet içi eğitim almalarının sağlanması amaçlanmıştır. Planda, güvenli ve şiddetten uzak eğitim ortamları sağlanması amacıyla toplumsal duyarlılığı artırarak, okullarda şiddet ve şiddete kaynaklık eden olay sayısının her yıl yüzde 10 oranında azaltılması öngörülmüştür.

Bu kapsamda;

- Şiddet ve nedenleri, iletişim yöntemleri gibi konularda eğitim faaliyetleri düzenlenerek öğrencilerin kendilerini her türde şiddet, istismar ve ihmalden korumaları konusunda bilinçlendirilmeleri,
- Eğitim personeli ve ailelerin, çocuk ve insan hakları konularında bilgilendirilmeleri,
- Bu konularda eğitim yöneticilerinin "çağın gereği olan tutum ve davranışlar geliştirmeleri hususunda" tedbirler almaları,
- Şiddet olaylarının önlenmesi kapsamında öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımının teşvik edilmesi hedeflenmiştir.

2006/26 Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 24.03.2006 tarih ve 2006/26 sayılı "Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi" hazırlanmıştır. Bu genelge çerçevesinde çocuk ve gençlerimizin içinde bulunduğu riskin boyutunu gerçekçi bir şekilde ortaya koymak, sağlıklı bilgiler toplamak, izlemek ve değerlendirmek amacıyla veri tabanı oluşturma çalışmaları önemsenen bir yaklaşımla sürdürülmektedir.

0-18 Yaş Aile Eğitim Programı, 2014

7 - 19 Yaş Aile Eğitimi Programı güncellenerek yeni oluşturulan 0-18 Yaş Aile Eğitim Programı'nın içine dahil edilmiştir. Revizyon sonrası 0-3, 3-6, 7-11 ve 12-18 yaşlar için olmak üzere dört modül halinde hazırlanan programa, çocuğa yönelik şiddet ve olumsuz etkilerini içeren bir oturum başlığı eklenmiştir.

7.4.3. Okullarda Yürütülen Çalışmalar

Çocukları ihmal ve istismardan korumak zor, sıkıntı verici, özel beceri ve bilgi gerektiren bir işdir. Çocuk istismarı ve ihmali olaylarının önlenmesinde ve belirlenmesinde eğitim kurumu çalışanları, çocuk bakım kurumu çalışanları, hukukçular, emniyet mensupları, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, hekimler, hastanede ve alanda çalışan hemşireler, ebeler, sağlık memurları ve tüm sağlık çalışanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat bu alanda öğretmenlerin rolü çok önemlidir. Okul ortamı, 6-15 yaş arası çocukların ev ortamı dışında en çok zaman geçirdikleri yerdir. Zorunlu sekiz yıl örgün eğitim süresince, ailesi tarafından kötü muameleye uğrayan çocuk ve ergenlerin tespit edilmesi, gerekli müdahalelerin yapılması açısından çok önemlidir. Hatta ilgili literatürde öğretmenlerin çocuklarla sürekli iletişim halinde olmaları, çocuk eğitimi ile ilgili bilgi ve deneyime sahip olmaları nedeniyle, aileleri tarafından kötü muameleye maruz kalan çocukların

korunmasında okul ortamı ile birlikte son derece önemli oldukları vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin istismar ve ihmal olgularını tespit etmede rol almaları gereği, öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve beceri olarak güçlendirilmeleri gereğini de beraberinde getirmektedir. Çocuğa yönelik şiddetin etkin bir biçimde önlenmesi ve azaltılabilmesi için; öğretmenler ve eğitim kurumlarındaki yöneticiler çocuklarla yaptıkları çalışmalarda, okul dışındaki ortamlarda da çocuğa karşı uygulanan şiddetin ipuçlarını, sinyallerini, belirtilerini fark edebilmeli ve bu konuda duyarlı olarak çocuğa destek olmalı ve gerekli bildirimlerde bulunabilmelidir. Öğretmenlerin, şiddete ilişkin erken uyarı işaretlerini ve risk faktörlerini tanıyarak okul rehberlik servisine gerekli bilgilendirmeyi yapmaları; rehberlik servisinin de öğretmen ve okul yöneticileri ile koordinasyon içinde gerekli rehberlik çalışmalarını gerçekleştirmeleri şiddetin azaltılması ve önlenmesinde son derece önem taşımaktadır.

7.4.4. Rehberlik Servisi Çalışmaları

Öğrencilere yönelik rehberlik hizmetlerinin ortak amacı, eğitim sürecindeki bütün alanların yanı sıra, arkadaş ilişkilerinde, aile ve toplum ilişkilerinde, hayatında mutlu ve başarılı bir birey olabilmesi için öğrenciye gerekli desteğin sağlanmasıdır.

Okullardaki Rehberlik Servisi çalışmaları kapsamında öğrencilerin güçlendirilmesi amacıyla aşağıda belirtilen temel rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri yürütülmektedir:

- a. Kişisel Rehberlik ve Psikolojik Danışma,
- b. Eğitsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma,
- c. Mesleki Rehberlik Psikolojik Danışma,
- d. Yönlendirme Hizmetleri.

Okullardaki Rehberlik Servisi'nin çalışmaları temel olarak 3 konuda çocuğun güçlendirilmesini hedeflemektedir;

- Kişisel ve sosyal gelişimin desteklenmesi,
- Okul ile ilgili problemler,
- Aile ile ilgili problemler.

Okul Rehberlik Servisi okul içi çalışmalarında Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) ile işbirliği içerisinde çocuk ve ailelerine yönelik gerekli güçlendirme çalışmalarını gerçekleştirmektedirler. Okullarda şiddetin azaltılması ve önlenmesine yönelik çalışmalarda okul-RAM işbirliği son derece önemlidir.

Okul ve RAM tarafından yapılan uygulamaların beklenen etkiyi göstermemesi ya da risk koşullarının tekrarlaması ya da artması durumunda gereken Koruma Tedbirlerinin alınabilmesi için; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (mülga SHÇEK'in) il ve ilçe düzeyindeki kuruluşlarına yönlendirme yapılması gerekmektedir.

8. Diğer İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Çocuk Koruma Kanunu, 2005 yılından beri yürürlükte olan Kanun'un amacı korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Kanun; çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmalarını ve korunma ihtiyacı içerisinde bulunan çocukların kurumda bakımının ve kurumda tutulmasının son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanmasını esas olarak belirlemektedir. ÇKK, risk altında ve korunması gereken çocuklara ilişkin, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirlerini tanımlayarak bunlara ilişkin görevlendirmeler yapmaktadır. Aynı zamanda; adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) birimlerine bildirmekle yükümlü kılınmış, çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimselerin çocuğun korunma altına alınması amacıyla ASPB birimlerine başvurabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca ÇKK, verilen tedbir kararlarının uygulanışını daha etkin ve verimli kılmak üzere, hakimlere, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilme yetkisi tanımaktadır.

2005 yılında Adalet Bakanlığı kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyondan sorumlu iken (Madde 45), 2011 yılında yapılan düzenleme ile *Çocuk Koruma Koordinasyon sorumluluğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na* verilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve yerel yönetimler çocuk hakkında gerekli destekleyici tedbirleri yerine getirirler (ÇKK m. 45). Ülkemizdeki mevcut yasal çerçeve kapsamında (Çocuk Koruma Kanunu, Sosyal Hizmetler Kanunu ve Türk Medeni Kanunu) çocuk koruma alanında riskli durumda bulunan çocuklara ilişkin çalışmalarda görev alan başlıca kurumlar şunlardır:

- Çocuk Mahkemeleri, Aile Mahkemeleri, Hukuk Mahkemeleri,
- Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Büroları,
- Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü ,
- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ve Bağlı Kuruluşları,
- Sağlık İl Müdürlüğü,
- Milli Eğitim İl Müdürlüğü
- İl Emniyet Müdürlüğü / İl Jandarma Komutanlığı,
- Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü ,
- Yerel Yönetimler,
- Barolar,
- Sivil Toplum Örgütleri.

Yukarıda ifade edilen kurumlarda istihdam edilen bazı profesyoneller çocuk koruma alanında görev almaktadırlar. Bunlar:

- İl valisi veya yardımcısı,
- İl koordinasyon sekreteryası sorumlusu,
- ASPB İl Müdürlüğü sosyal çalışma görevlileri,
- ASPB İl Müdürlüğü yöneticileri,
- Çocuk, Aile, Hukuk Mahkemesi hakimleri,
- Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosunda görevli savcılar,
- Mahkemelerde görevli sosyal çalışma görevliler,
- Denetim görevlileri,
- Öğretmenler (PDR, sınıf öğretmeni ve diğer öğretmenler),
- Hekimler (Psikiyatr, Aile Hekimi ve diğer branşlardan hekimler),
- Kolluk görevlileri (genel kolluk ve çocuk birimleri),
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü – İŞKUR uzmanları,
- Yerel yönetimlerde görevli sosyal çalışma görevlileridir.

ASPB tarafından, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ilkelerini de kapsayacak şekilde, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının uluslararası standartlarda uygulanabilmesi, gerekli tüm koşulların iyileştirilmesi ve çocukların hayata daha etkin ve mutlu katılımlarının sağlanması için Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi hazırlanmıştır. Bu Strateji Belgesi, Türkiye'nin çocuk haklarını koruma ve geliştirme amacıyla ortaya koyduğu iradenin somut bir ifadesidir. Bu Belge ile çocukların hayat standartlarını geliştirmek ve çocukların sağlıklı büyüyecekleri, iyi eğitim alacakları, güç koşullarda kalmaları durumunda korunacakları, kaliteli hizmetlere erişebilecekleri ve bu amaçla gereken kaynakların ayrıldığı, ülke ölçekli bütünsel bir Çocuk Refahı Sistemi'nin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

ASPB üzerinde olan ülke çapında ilgili tüm sivil ve resmi kuruluşları kapsayacak nitelikte çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla bir eylem planı hazırlanması ve bu eylem planı çerçevesinde öngörülen uygulamaların takip edilmesidir. Bu görev gereği yürütülen çalışmalar neticesinde, ilgili kamu kurumları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve UNICEF teknik desteği ile ve ek olarak verilen ulusal mevzuat ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar çerçevesinde hâlihazırdaki **“Çocuğa Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı—2014-2018”** yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Çocuğa Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı; ülkemizde muhtelif ortamlarda (aile, okul, yatılı bakım kurumları, kamusal alanlar vb.) çocuğa yönelen her türlü (fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik) şiddetin ve ihmalin önlenmesi amacıyla yürütülecek ulusal mücadele stratejisinin temel amaçlarını, bu amaçları gerçekleştirmek üzere ulaşılabilecek hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için gerçekleştirilecek temel faaliyetleri belirlemek üzere oluşturulmuştur.

KAYNAKLAR

Arkadaş A., Thibert & Salman H., (2013). Çocuğa Karşı Şiddeti İzleme Göstergeleri Kılavuzu, UNICEF Türkiye Temsilciliği. Ankara.

Bacı, Seda D. (2011). Çocuk ve Ergenlerde Şiddet ve Saldırganlığın Önlenmesi Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Eğitim Kılavuzu, (2008). İnsan Hakları Derneği, Ankara.

Dağlı, İ. & İnancı, M.A. (2010). Üniversiteler İçin Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri El Kitabı, http://cokmed.org/_ekurs/uploads/

1_koruma_merkezi.pdf, Erişim Tarihi 09.01.2015. Dönmez, A. (2010). İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddet Türlerine Yönelik Görüşleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri, Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir

Osman Gazi Üniversitesi, Eskişehir. Ekşi, H. ve Yaman E. (2010), Çocuk ve Ergende Şiddet, Kaknüs Yayınları, 1.Basım, İstanbul.

Kurtul K. (2014). Acil Durumlarda Çocuk Koruma Eğitimi. UNICEF, Ankara.

Okulda Şiddet Literatür Taraması (2014), Çocuğa Yönelik şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi.

Okullarda Şiddet ve Zorbalığın Önlenmesi El Kitabı. (2010). Tubitak-Ankara Üniversitesi.

Ögel, K., İtir Tarı, Ceyda Yılmazçetin Eke. (2006). Okullarda Suç ve şiddeti Önleme. Yeniden Yayınları no: 17, İstanbul.

Öğülmüş, S. (2007). Okullarda Şiddet ve Önlenmesi. 9. Ulusal PDR Kongresi. İzmir.

Pinheiro, P. S. (2006). World Report on Violence Against Children, United

Nations, Secretary-General's Study on Violence Against Children.

Şener A.G. (2012) İlköğretim Kurumlarında Yer Alan Öğretmen ve Öğrencilerin Şiddet Algıları Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi. Elazığ.

TBMM Araştırma Komisyonu Raporu (2007). Türkiye Büyük Millet Meclisi Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu.

Uslu, Nevin (2010), Multidisipliner Ekipte Yer Alan Meslek Gruplarının Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Görüş ve Tutumları Yüksek Lisans Tezi Erciyes Üniversitesi Kayseri

Yalçın, N. (2011). Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi. İstanbul.

Erken Uyarı Sistemi, Öğretmen El Kitabı, Ankara

Erken Tanılama ve Yönlendirme Sistemi Okul Yöneticileri için El Kitabı, Ankara

Müderrişoğlu, S., Önce Çocuklar Çocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi Projesi, 2009

Demirciođlu, H., Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi, *Danışmanlık Tedbiri Kararları Uygulayıcı El Kitabı*, 2014, Ankara

Bozkurt, K., Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi, *Çocuğa Yönelik Şiddet Mevzuat Analizi*, 2014, Ankara

Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor, 2010, Ankara

Yasa ve Yönetmelikler

6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliđi, *Dayanak:8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun 22 nci maddesi*, Ankara

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 15/7/2005, Ankara

Bu yayın Avrupa Birliđi'nin mali desteğiyle hazırlanmıştır. Bu yayının içeriği tamamen Danışmanın sorumluluğundadır ve Avrupa Birliđinin görüşlerini yansıtmemaktadır.